



shmita@eretzhemdah.org
972-2-5371485



גידולי גוי בשמיטה

בשיעור זה נעסוק בדיני השמיטה החלים על קרקע השייכת לגוי - הן באיסורי המלאכות בקרקע, והן בדיני הקדושה שבפירות. שיעור זה יהווה גם הקדמה לנושא 'היתר מכירה'. מעמדם של גידולים שצמחו בקרקע הגוי נדון גם בהקשר הכללי, של כל המצוות התלויות בארץ.

מבחינה הסטורית, מדובר בנושא שהיה שנוי במחלוקת במשך דורות רבים. הויכוח החל בצפת לפני כ-450 שנה בין רבי יוסף קארו בעל ה'שולחן ערוך', לבין רבי משה דיטיראני, ואת הדיו ניתן למצוא גם היום כאשר 'היתר המכירה' עולה על סדר היום. במהלך השיעור נדון בראיות הצדדים, ובבחינת היקף המחלוקת ביניהם.

בסוף השיעור נדון בנושא עצמאי - האם מותר לגוי לעבוד בקרקע של יהודי, או שיש בכך איסור 'אמירה לגוי', איסור המוכר יותר מהלכות שבת.

יחידה א: חיוב יבולים שגדלו בקרקע של גוי במצוות התלויות בארץ

בפתח היחידה נציין, כי חיובם של הגידולים במצוות התלויות בארץ, תלוי בשני גורמים: א. האם הגידולים צמחו באופן המחייב במצוות (כשהיו מחוברים לקרקע)? ב. האם בשלב המחייב במצווה הם התחייבו במצווה?

במצוות כמו פאה וביכורים, חשוב רק שלב הגידול כשהצמחים עדיין מחוברים לקרקע. אולם למצוות אחרות, כמו תרומות ומעשרות, יש שלב חיוב אחר - שלב סיום האיסוף שבו הגידולים נערמים לערימה בשדה ('מירוח'). לכן, גם אם בשלב הגידול הגידולים היו חייבים בתרומות ומעשרות, יתכן שהם יפטרו מחיוב זה, אם בשלב המירוח הם יהיו של גוי.

מקור הדין

1. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף מז עמוד א
אמר רבה: אף על פי שאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר, שנאמר: 'כי לי הארץ' - לי קדושת הארץ, אבל יש קנין לגוי בארץ ישראל לחפור בה בורות שיחין ומערות, שנאמר: 'השמים שמים לד', והארץ נתן לבני אדם'.
ורבי אלעזר אומר: אף על פי שיש קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר, שנאמר: 'דגנך' - ולא דגן גוי, אבל אין קנין לגוי בארץ ישראל לחפור בה בורות שיחין ומערות, שנאמר: 'לה' הארץ'.
במאי קמיפלגי? מר סבר: דגנך - ולא דגן גוי; ומר סבר: דיגונך - ולא דיגון גוי.

דיגונך ולא דיגון גוי - דיגון הוא מירוח. רבי אלעזר ורבה נחלקו האם דרשת הפסוק היא שגידולים שגדלו בקרקע הגוי פטורים מתרומות ומעשרות ('דגנך'), או שהדרשה היא שגידולים שנתמרחו ברשות הגוי פטורים מתרומות ומעשרות ('דיגונך').

2. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת דמאי פרק ה הלכה ח
משנה: מעשרין משל ישראל על של גויים, ומשל גויים על של ישראל.
גמרא מתניתין דרבי מאיר, דרבי מאיר אמר: אין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיעו מיד מעשר. רבי יודה ורבי שמעון אומרים: יש קניין לגוי בארץ ישראל לפוטרו מן המעשר.
רבי אימי בשם ר"ש בן לקיש: טעמא דרבי מאיר: 'והתנחלתם אותם לבניכם אחרים לרשת אחוזה' - הקיש אחוזה לעבדים: מה עבדים אתם קונין מהם והן אינם קונין מהם, אף אחוזה אתם קונין מהם והם אינם קונין מהם. אמר רבי אלעזר בי רבי יוסי קומי רבי יסא ודה {וזה} מסייעא לרבי מאיר: 'והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ' - לחולטנית.

משל ישראל על של גויים - ניתן לעשר מתבואה שגדלה אצל יהודי על תבואה שגדלה אצל גוי, ולהיפך, כיון ששתייהן חייבות באותה המידה בתרומות ומעשרות.
לחולטנית - לחלוטין, המכירה לגוי היתה עולה לגרום לקרקע להמכר לחלוטין, כיון שהגוי אינו מצווה על היובל.

❖ מהו המקור בפסוקים לשיטות שאין קניין לגוי בארץ? השוו בין הבבלי לירושלמי.

לימוד מהפסוק 'אדמתך'

המקורות לעיל עסקו בחיוב תרומות ומעשרות בקרקע שבבעלות גוי, המקור הבא מתייחס לדין ביכורים:

3. **תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף פא עמוד א**
כתב: { ראשית ביכורי 'אדמתך' - למעוטי אדמת גוי. } { והפירות הצומחים בה פטורים מביכורים }.

4. **תוספות מסכת בבא בתרא דף פא עמוד א**
תימה לרשב"א: **אמאי איצטריך? הא לרבי מאיר** יש קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר. דתנן (עבודה זרה כ, ב): 'אין משכירין בתים לגוים בארץ ישראל, ואין צריך לומר שדות', ומפרש בגמרא (שם כא, א): 'מאי ואין צריך לומר שדות? דמפקיע להו ממעשר נמי? ונראה לר"י: דדלמא מהכא הוא דגמר בכל דוכתי דיש קנין.'

אמאי איצטריך - מדוע נצרך לימוד מיוחד לפטור את הגידולים שבקרקע הגוי מביכורים?
הא לרבי מאיר - סוגיה זו בבבא בתרא דנה בדברי רבי מאיר בענין הביכורים.

❖ **לדעת ר"י, מניין למד רבי מאיר שיש קניין לגוי להפקיע ממעשרות? איך דבריו מתיישבים עם המקורות שראינו לעיל?**

5. **רבי יעקב וילובסקי (רידב"ז) - תוספות הרי"ד על הירושלמי - מסכת פאה פרק ד הלכה ז**
ומוכח מקושית התוספות דלמאן דאמר: 'יש קנין לנכרי בארץ ישראל' נחשבת הקרקע כחוץ לארץ, ונפקע קדושתה לכל מילי, דאי לאו הכי מאי מקשו מהא דיש קנין לענין מעשר דילפינן מדגנך על ביכורים? וכן כתב הרא"ש ז"ל בתשובותיו [הובא בתשובות החדשות להשאגת אריה ג], דלמאן דאמר יש קנין פקע קדושת הארץ מהמקום ההוא וחשוב כח"ל.

6. ****הרב חיים סולובייצ'יק - חידושים על הרמב"ם - הלכות תרומות פרק א הלכה י****
מדצריכינן לקראי ד'דגנך' ו'אדמתך' למעוטי של נכרי, חזינן דכל הך הפקעת קדושה הוא רק משום דינא ד'דגנך - ולא דגן נכרי ו'אדמתך - ולא אדמת נכרי, דהוא זה דין המסויים בתרומות ומעשרות ובכורים וכדומה, אבל לא דין הפקעת עיקר קדושת ארץ ישראל שבה.

7. ****רבי חיים עוזר גרודז'נסקי - שו"ת אחיעזר חלק ב - יורה דעה סימן לט****
מה שתירץ התוספות: 'דדילמא מהכא גמר לה דיש קנין לנכרי', תמוה: דהא בפירוש אמר בגיטין (מז): אף על פי שאמרו יש קנין לנכרי, שנאמר: 'דגנך ולא דגן נכרי', ויקשה: 'דגנך' למה לי, כיון דכבר ידעינן מביכורים דאדמת נכרי הוי כאדמת חו"ל, ופירות חו"ל הא פטורין מתרומות ומעשרות, ולמה לי קרא לפטור דגן נכרי? אמנם נראה לי לפי דברי הכסף משנה: דפירות חו"ל שנכנסו לארץ ונתמרחו בארץ דחייבין מהתורה. אם כן אם קנה הישראל מהנכרי ונתמרחו ביד ישראל יהיה חייב מהתורה, דהא פירות הנכרי לא גרע מפירות חו"ל ממש שנכנסו לארץ דחייב, ובאמת למאן דאמר יש קנין לנכרי אף בכהאי גוונא שנתמרח ביד ישראל פטור... וזהו דילפי: 'דגנך - ולא דגן נכרי', כיון דהיה דגן נכרי לא מהני **מירוח ישראל** לחייבו ובלא קרא דדגנך הוא אמניא דרק כל זמן שהוא ביד נכרי פטור, ונפקא מינה גם קודם מירוח, אי חל עליו הפרשת תרומה, אבל כשנכנסה ונתמרחת ברשות ישראל הוא אמניא דחייב כדן פירות חו"ל ממש משנכנסו לארץ, ועל כן איצטריך קרא דדגנך לפטור דגן נכרי.

❖ **לדעת ה'אחיעזר', מה לומדים מכל פסוק? השוו להסברו של רבי חיים סולובייצ'יק.**

הסבר במחלוקת האמוראים לשיטות רש"י ותוספות

8. **רש"י מסכת גיטין דף מז עמוד א**
שאיין קנין כו' - אם קנה גוי קרקע בארץ אין קניינו קנוי להפקיעה מקדושתה שלא תתחייב במעשר, וישראל הקונה ממנו מן הפירות צריך לעשר.

דיגונך ולא דיגון של גוי - שאם מירחן גוי והן שלו בשעת מירוח שהוא גמר מלאכתן למעשר - מירוח הגוי פוטרן, ואפילו לקחן מישראל בשבולין. אבל אם הגדילו בקרקע הגוי ולקחן ישראל בשבולין ומירחן חייבין במעשר, דקרקע ארץ ישראל ביד גוי לא הופקעה קדושתה.

❖ **לדעת רש"י, במה נחלקו רבה ורבי אלעזר?**

9. תוספות מסכת גיטין דף מז עמוד א

מר סבר דיגונך ולא דיגון גוי - מתוך פירוש הקונטרס משמע דהא בהא תליא, דלרבה דאמר אין קנין ודריש 'דיגונך - ולא דיגון' גוי' אית ליה מירוח הגוי פוטר, ולרבי אלעזר דאמר יש קנין ודריש: 'דגנך - ולא דגן גוי' אית ליה דמירוח הגוי אינו פוטר.

וקשה: דכמה תנאים נחלקו במירוח הגוי, ואם כן כל אותם תנאים נמי נחלקו ביש קנין ואין קנין? וזהו דוחק דרבה ור' אלעזר נחלקו בפלוגתא דכל הנהו תנאי. ועוד דמשמע במנחות בפרק רבי ישמעאל (דף סז, א) דכולהו תנאי דרשי: 'דיגונך - ולא דיגון גוי'...

לכך נראה: דרבה ורבי אלעזר אתו ככולי עלמא {שדורשים 'דיגונך' ולא דיגון גוי}, ..., ומכל מקום, דריש נמי 'דגנך - ולא דגן עובד כוכבים' מדלא כתיב 'דיגונך' בהדיא.

❖ **לדעת התוספות, במה נחלקו רבה ורבי אלעזר?**

שורש מחלוקת האמוראים

10. שו"ת רבי בצלאל אשכנזי (בעל ה'שיטה מקובצת') סימן א

רבה ורבי אלעזר לא פליגי ביש קנין ואין קנין אליבא דנפשייהו, דהא ודאי פלוגתא דתנאי היא. אלא בפסק הלכה פליגי: דרבה פסק כמאן דאמר אין קנין. וחידש נמי, דאף על גב דאין קנין, יש קנין לחפור בורות. והיינו דקאמר: 'אף על פי שאין קנין' וכו' פירוש: אף על פי שהלכה כמאן דאמר אין קנין וכו'... אבל יש קנין וכו'. ורבי אלעזר אתא לאשמועינן דהלכה כמאן דאמר יש קנין, ואפילו הכי אין קנין לגוים בארץ ישראל.

❖ **האם הסברו של הרב אשכנזי מתאים לשיטת רש"י או לשיטת תוספות?**

11. הרב יחיאל מיכל טוקצ'ינסקי - ספר השמיטה עמוד פה

עלה על דעתי לחדש ולומר שהפלוגתא של רבה ורבי אלעזר היא במהות קדושת הארץ, אם קדושתה קשורה בישיבת ישראל עליה, או אפילו באדמה שנמכרה לנכרי: רבה סבירא ליה שאפילו מכר ישראל קרקע לנכרי לא נפקעה קדושתה, דהקדושה איננה קשורה בישיבת ישראל על האדמה, דאין קנין נכרי מפקיע קדושה (זולת קנין הממון שיש לנכרי לחפור בה וכו') ואילו רבי אלעזר סבירא ליה שקדושת הארץ תלויה בישיבת ישראל על האדמה, וכדכתיב 'וירשתה וישבת בה'... וכשמכר ישראל לנכרי מאדמתו פקעה קדושתה כל הזמן שהיא ברשות הנכרי, וכשחזר הישראל וקנאה שוב חזרה לקדושתה, ולכן אומר רבי אלעזר יש קנין לנכרי להפקיע קדושה לזמן שיצאה הקרקע מרשות ישראל...

ולא דיגון - בהמשך הגמרא מבואר שלדעת רבה שאין קניין, הדרשה מהתורה אינה ממעטת 'דגן גוי' - כלומר, דגן שגדל ברשות הגוי, אלא 'דיגון גוי' - כלומר, דגן שמורח על ידי גוי. לדעת רש"י, במחלוקת זו שהיא מחלוקת תנאים, נחלקו גם רבה ורבי אלעזר.

יחידה ב: פסיקת הרמב"ם

12. רמב"ם הלכות תרומות פרק א הלכה י

גוי שקנה קרקע בארץ ישראל לא הפקיעה מן המצוות אלא הרי היא בקדושתה.

לפיכך אם חזר ישראל ולקחה ממנו אינה ככבוש יחיד, אלא מפריש תרומות ומעשרות ומביא בכורים והכל מן התורה כאילו לא נמכרה לגוי מעולם, ויש קנין לגוי בסוריא להפקיע מן המעשרות ומן השביעית כמו שיתבאר.

כבוש יחיד - כבוש פרטי, שאינו ככבוש כלל ישראל, ואינו מתקדש בקדושת ארץ ישראל לגמרי.

13. הרב יוסף קארו - כסף משנה שמיטה - פרק ד הלכה כט

שמה שאמרו 'אין קנין לגוי בארץ להפקיע מן המצוות', היינו לענין שאם חזר ישראל ולקחה ממנו אינה ככבוש יחיד אלא הרי היא כאילו לא נמכרה לגוי מעולם, אבל בעודה ביד גוי מופקעת היא. ומה שפירותיהם חייבים במעשר, אינו אלא כשמירחם ישראל דוקא.

פירותיהם חייבים במעשר... - בשמיטה אין חיוב תרומות ומעשרות על יבול הגדל ברשות היהודי, אך ברשות הגוי יתכן חיוב תרומות ומעשרות, אך זאת בתנאי שישראל אוסף את הפירות.

❖ **הכסף משנה מסתמך על לשון הרמב"ם במקור 12. איך הוא מפרש את דברי רבה, הסובר ש'אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר'?**

14. הרב יוסף קארו - כסף משנה הלכות תרומות פרק א הלכה י

ואף על גב דבכמה משניות מסדר זרעים ומקומות אחרים משמע דיש קנין לגוי, לא קיימא לן כוותייהו. אי נמי, דהתם בשלא חזר ולקחה ממנו ישראל, ורבינו מיירי בשחזר ולקחה ממנו ישראל כמבואר בדבריו. וכן לענין הקונה ממנו פירות ומירחן ישראל...

15. רבי יוסף טיראני - שו"ת מהרי"ט - חלק א סימן מג

ונראה שתפס {הכסף משנה} בשיטת בעל כפתור ופרח שכתב שסברת הרב דלא נחלקו אי יש קנין או אין קנין אלא בשחזר ישראל ולקחה הקרקע מן הנכרי, אבל אם עדין הקרקע ביד הנכרי מודה דיש לו קנין. ותימה גדול הוא, דכל הסוגיות מוכחי להדיא דהא דאמרינן אין קנין מיירי אף כשהקרקע ביד הנכרי... ותו מדקאמר: 'אבל יש כאן קנין לנכרי בארץ ישראל לחפור בה בורות שיחין ומערות' משמע הא לשאר מילי אין לו קנין, אף על פי שעדיין שרויים בידו דומיא דחפירת בורות...

מעשרן והן שלו... גברא דלא מצי... - לדעת המהרי"ט, כשיהודי קונה מגוי פירות לפני המירוח, ומרח אותם, שהוא חייב להפריש תרומות ומעשרות. מכל מקום זכותו למכור לכהנים את מה שהפריש, ואינו חייב לתת במתנה. כי אילו קנה את הפירות, ממילא הכהנים לא היו מקבלים את התרומות מהגוי.

לכולהו סוגיות בין בבבלי בין בירושלמי מפרשינן דכי אמרינן אין קנין לגוי בארץ ישראל אף כשהוא ביד גוי, וישראל הלוקח פירותיו חייב שאין לו קנין להפקיעה...

והריני חוזר אל הלשון אשר ממנו יסד הרב יוסף קארו אותה סברא... ממה שכתב כאן {הרמב"ם מקור 12}: 'לפיכך אם חזר ישראל ולקחה הימנו אינו ככבוש יחיד וחייב, אלא מפריש תרומות ומעשרות ומביא ביכורים' וגם בהלכות ביכורים (ב, טו) כתב כלשון הזה...

והדבר ברור שהרב ז"ל הוצרך לכתוב כן בין לענין מעשרות בין לענין שביעית. דלענין מעשרות אם לא שחזר ולקח הקרקע ממנו, אף על פי שנמרחו ביד ישראל שהוא חייב לעשר מכל מקום מעשרן והן שלו, דאתי מכח גברא דלא מצי לאשתעווי דינא בהדיה.

❖ **מהו, לדעת המהרי"ט, הטעם שהרמב"ם כתב שאין קניין לגוי רק כש'חזר ולקחו'?**

16. הרב יחיאל מיכל טוקצ'ינסקי - ספר השמיטה עמוד פט

ועם כל האריכות שהאריך בזה רבנו בצלאל אשכנזי {הסובר כדעת ר"י קארו}... קשה לי להלום ביאור זה בדברי הרמב"ם, שהרי הרמב"ם כתב 'שם חזר ולקחה ישראל אין זה כבוש יחיד', ולפי ביאורו {של רבי בצלאל} אין אני משיג הקשר לכבוש יחיד. וגם משמע מזו שלדעת רבי אלעזר כן הוא כבוש יחיד, ובכבוש יחיד הלא צריך להיות אפילו אם גדל הדגן לגמרי ברשות ישראל שיהא פטור מהתורה?



17. רבי דוד פרידמן מקרלין - שו"ת שאילת דוד חלק יורה דעה סימן יח

קנין הגוי בארץ שנחלקו בזה נראה לי שדעת הרב {הרמב"ם} ז"ל כך היא: דלמאן דסובר יש לגוי קנין בארץ ישראל להפקיע מידי תרומות ומעשרות כיון שקנה הגוי קרקע מישראל נעשה הקרקע זו כחוו"ל לגמרי. רצונו לומר דהתבואה הגדלה בה הוי כאילו גדלה בחוו"ל... וכמו כן אם חזר הישראל ולקח הקרקע הזו מיד הגוי נעשה כאילו נכבשה עתה מחדש ביד הישראל. וקיימא לן דכיבוש יחיד לא שמיא כיבוש ופטורה קרקע זו מהתורה מתרומות ומעשרות לעולם כדן כיבוש יחיד, עדי יסכימו הסנהדרין וכל ישראל לקנותה מיד הגוי בחזרה...

ומאן דאמר: 'אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מידי קדושתה', אזי אם קנה הישראל בחזרה הקרקע מידו חוזרת לקדושתה כמו שהיתה.

ובעודה ביד הגוי מתחילה סבר הירושלמי בדמאי (פרק ה ובגיטין פרק ד) דגם כן לא נפקעה מקדושתה. וכן הוה סבר למימר דאף הפירות שלקח הגוי מקרקע זו הקנויה בידו גם כן אין לו להגוי בהם שום קנין, ודינם כתבואת ישראל לכל דבר. ולכן אם באו ליד הישראל קודם גמר מלאכתן ונגמרו ביד הישראל חייבים בכל החיובים, כאילו היו בתחילה ביד ישראל ונותן אותם לכהן וללוי.

❖ **עיון נוסף: עיינו בהמשך דברי ה'שאילת דוד' שם הוא מעלה אפשרויות אחרות לפירוש הרמב"ם.**

18. חידושי ר' חיים הלוי סולובייצ'יק - הלכות תרומות פרק א הלכה י

בעיקר טעמו של הרמב"ם דקנין נכרי מועיל לאשוויי את הקרקע חוו"ל, מה דלא מצינו זאת בשום מקום דשל נכרי הוי חוו"ל, נראה דהוא משום דהרי עיקר קדושת הארץ הא הויא על ידי ירושה וישיבה... והיינו משום דעיקר הקדושה נעשית על ידי זה שירשוה ישראל... וכדכתיב אשר ירשו אבותיך וירשתה. ועל כרחך סבירא ליה להרמב"ם שדין זה הוא דבר הנוהג בה לעולם, דלעולם בעינן שתהא בכלל ירושת ישראל, שזהו גם חלות קדושת ארץ ישראל שבה. אשר על כן ממילא דשייך דין קנין נכרי בארץ ישראל גם לענין הפקעת עצם קדושת הארץ למישהו כחוו"ל, ומשום דהקנין נכרי מועיל להפקיע ממנה דין ירושת ישראל, שזה שייך גם לחלות קדושתה.

❖ **האם הסבר ר' חיים הלוי מתאים לשיטת ר' יוסף קארו, או לשיטת המהרי"ט (מקורות 13-15)?**

❖ **השוו את דברי ר' חיים הלוי לדבריו במקור 6.**

19. חזון איש שביעית סימן א אות ב - ג

הא דאמר רבי אלעזר יש קנין להפקיע ממעשר אין רצונו לומר דנפקע קדושת הארץ, דאם כן כי הדר לקחה ישראל מידו נמי פטורה... ועוד אי נפקע קדושת הארץ הוי ליה כחוו"ל, ולמה אין הגוי קונה בה קנין הגוף לחפור בה בורות?... ועוד ראייה דקדושת הארץ לא פקעה, דאם איתא דפקעה קדושת הארץ, אם כן לא משכחת לה דין קדושה שניה קדשה לעתיד לבא, דהא נכרי קונה מישראל בכיבוש מלחמה כדאמר גיטין (לח), (א) ואם כן פקעה קדושת הארץ מדין קנין נכרי... והא דאמר רבה 'לי הארץ' - לי קדושת הארץ... רבי אלעזר מודה בהאי דרשא דקדושת הארץ לא פקעה, ומכל מקום פוטר דגן גוי מ'דגנך'.

יחידה ג : יהודי הרוצה לעבוד בקרקע שקנה הגוי

20. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כו עמוד א
רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק הוו קאזלי לעבר שנה בעסיא. פגע בהו ריש לקיש, איטפיל בהדייהו, אמר: איזיל איחזי היכי עבדי עובדא { אלך ואראה מה הם עושים }. חזייה לההוא גברא דקא כריב { חורש }. אמר להן: **כהן וחורש? אמרו לו: יכול לומר: אגיסטון אני בתוכו.**

❖ **עיון נוסף: עיינו ברמב"ם שמיטה ח, ח. מהו פסקו לגבי סיוע לגוי לעבוד בקרקע שבבעלותו?**

21. רש"י מסכת סנהדרין דף כו עמוד א
אגיסטון - שכיר, וקרקע של נכרי הוא.

❖ **עיון נוסף: עיינו בפירוש רבינו חננאל, שמתיר גם הוא לעבוד בקרקע השייכת לגוי.**

22. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף סב עמוד א
אמר רב דימי בר שישנא משמיה דרב: אין עודרין עם הגוי בשביעית.

23. תוספות מסכת גיטין דף סב עמוד א
אין עודרין עם הגוי בשביעית - והא דקאמר בפרק זה בורר (מקור 20) גבי 'כהן וחורש' - יכול לומר לו אגיסטון אני בתוכה, לא כמו שפירש בקונטרס שכיר לנכרי, דהא משמע הכא דאסור, ולא מסתבר לחלק בין חנם לבשכר.
אלא מפרש רבינו תם: אגיסטון בקרקע שמקבלים מן המלך לפרוע כך וכך תבואה בשנה, כדאמר התם {סנהדרין} לעיל מינה ינאי מכריז פוקו וזרעו ארנונא בשביעית, ושמא סכנת נפשות איכא אם לא יפרעו מס למלך, אי נמי קסבר יש קנין לנכרי בארץ להפקיע משביעית.

24. הרב אריה לייב צינץ - גרש ירחים - גיטין דף סב עמוד א
לישב פירוש רש"י נראה: דודאי בשל גוי אין איסור, רק משום מראית עין אסור, דמי יודע שהקרקע של גוי היא, ואינהו שאמרו: 'יכול לומר אגיסטון אני בתוכה', יש לומר דתולין בכך, ואין כאן מראית עין. או להתנצלות בעלמא שאין חשודין על השביעית. ורב {במקור 22} סבירא ליה דמכל מקום אסור משום מראית עין. לכן ר' ינאי הכריז פוקו וזרעו משום ארנונא שהוא מפורסם, אין לחוש למראית עין.

❖ **עיון נוסף: עיינו בדברי ה'מעדני ארץ' שביעית סימן ט אות ב, שביאר באופן דומה ל'גרש ירחים'.**

25. הרב עובדיה יוסף - שו"ת יביע אומר חלק י - יורה דעה סימן מב
ולפי זה {דברי הגרש ירחים} במקור הקודם { בנידון דידן שנתפרסם לכל שרוב ככל החקלאים לא שבקי היתרא ואכלי איסורא, והכל באים אצל הרבנות הראשית למכור שדותיהם לקראת השנה השביעית, ועשו כן בכל שמיטה ושמיטה, ליכא משום מראית העין.

לא שבקי היתרא...-
אנשים לא עושים דבר אסור, כאשר הם יכולים לבצע את אותו מעשה בהיתר.

26. בית הבחירה למאירי מסכת סנהדרין דף כו עמוד א
מהו שנאמר כאן 'אגיסטון בתוכה', כלומר: שכיר בקרקע של גוי, אם בארץ ישראל, הרי אסור לעזור ביד. אם {נעמיד שמדובר} בחוצה לארץ, הרי אף בשל ישראל מותר?...
ויש מפרשים אף בארץ ישראל {מותר לעבוד בקרקע של גוי}, ולא אמרו 'אין עודרין עם הגוי' לדעתם אלא בקרקע משותף בינו ובינו, שיאמרו בחלקו הוא עוסק.
או שמא לאחר חורבן הוקל איסורו להתיר עבודה בקרקע של גוי.

❖ **מדוע רק בקרקע משותפת יש לאסור עבודה? האם תירוץ ה'גרש ירחים' הוא כאחד מתירוצי המאירי?**

27. הרב יוסף טיראני - שו"ת מהרי"ט - חלק א סימן מג

ובסוף פרק הנזקין אמר רב דימי בר ששנא משמיה דרב: 'אין עודרין עם הנכרי בשביעית', וטעמא משום דאין מחזיקין ידי עוברי עבירה, דאין קנין לנכרי בארץ ישראל. והתם בעודו ביד הנכרי מיירי, דאי כשחזר ישראל ולקחה פשיטא ולא שייך למימר אין עודרין עם הנכרי וכן מוכח מדברי התוספות שם.

❖ **מהי קושיית המהרי"ט על הבית יוסף?**

28. הרב אברהם יצחק הכהן קוק - שבת הארץ קונטרס אחרון - סימן ב

'מחזיקין ידי נכרים בשביעית'... מיירי בקרקע של ישראל, ואף על גב דיש בזה איסורא מצד הישראל, שהוא מניח את הנכרי לעבוד בקרקעו, והוא עובר על מצוה דשביעית הארץ... מכל מקום כיון שאין הגוי עושה איסור מותר לו להחזיק ידיו, ועל זה אמר {מקור 22} רב דימי בר שישנא משמיה דרב, שאין עודרים עם הנכרי בשביעית... ואיך יעלה על הדעת שיהיה מותר לישראל לעבוד עם הגוי?... לפי שיטת הרמב"ם (א, ז) דעידור הוא ממלאכות המותרות לגמרי, ודאי לא קשיא מידי... וישראל עם הנכרי גם בכהאי גוונא החמירו ואסרו.

❖ **הסבירו את דברי הרב קוק: מדוע החמירו בעידור ישראל עם הנכרי, אף שמלאכת עידור מותרת לגמרי?**

❖ **עיון נוסף: עיינו במבוא לשבת הארץ אות יא, שם מביא הרב קוק ראייה להסבר זה.**

29. חזון איש שביעית סימן כ

והא דנחלקו חכמי צפת היינו רק לענין קדושת הפירות, אבל חרישה וזריעה ושאר עבודות לכולי עלמא אין חילוק בין עובד בקרקע ישראל, לעובד בקרקע נכרי, בין עושה מלאכה דאורייתא או דרבנן, דקדושת הארץ לכולי עלמא לא פקע.

❖ **האם דברי החזון איש כאן סותרים או משתלבים עם מה שכתב במקור 19?**

30. הרב שאול ישראל - ארץ חמדה ספר א שער ה אות ג סימן ב

יש שהבינו שיטת הכסף משנה שכל עיקר המחלוקת אם יש קניין או אין קניין היינו רק לענין אם חזר וקנאה הישראל ממנו, שלדעת הסובר יש קניין הרי זה ככיבוש יחיד, ולדעת הסובר אין קניין, הקדושה חוזרת בעינה, אבל כל זמן שהיא תחת ידו של הנכרי הרי היא מופקעת מקדושתה לדעת הכל.

אבל לא נראה כן בכוונת דברי הכסף משנה, שהרי כל יסוד דבריו הוא מדברי הירושלמי שאמר 'מודה רבי מאיר לאכילת פירות', אם כן הדברים מבוארים שאין הנידון אלא לגבי הפירות אבל לא לעצם קדושת הקרקע, אף בזמן שהיא תחת ידי הנכרי. וכן יש לראות ממה שאמר (תרומות א, יג) ש'אם זרעה הישראל בקבלנות עומדת בקדושתה', ואם יש לו לנכרי קניין בקרקע להפקיעה מקדושתה למה תתחייב תבואה זו, כיון שהקרקע של הנכרי היא ולישראל אין לו בה אלא הפירות?

על כן נראה ביאור דבריו שהקרקע לעולם אינה מופקעת מקדושתה לדעת רבי מאיר, ואפילו כשהיא תחת ידי הנכרי, אלא שקדושת הפירות נפקעת מהם, שבהם יש לו קניין גמור, ולא יתחייבו במעשרות.

❖ **האם הרב ישראלי מסכים עם הרב צינץ והרב עובדיה (מקורות 24-25)?**

❖ **עיון נוסף: עיינו במעדני ארץ סימן ט, שם הוא כותב כדברי הרב ישראלי, ומבסס אותם.**

31. הרב יחיאל מיכל טוקצ'ינסקי - ספר השמיטה עמוד צג

הא דאמר רב אין עודרין עם הנכרי בשביעית זהו משום העשה 'ושבתה הארץ'... אף שמלאכת עידור אינה אלא דרבנן, אין עודרין עם הנכרי מדרבנן... אבל לפי מה שהבאנו לעיל שרוב הפוסקים הראשונים והאחרונים הסכימו שבזמן הזה שביעית דרבנן, יש גם לנקוט כהפוסקים האומרים שבדרבנן יש קניין לאפקועי קדושת הקרקע באופן שאפשר להתיר גם עבודת קרקע... ולפי זה יש לומר דהא דאמר רב בגיטין

הרב שאול ישראלי
(תרס"ט - תשנ"ה) נולד ברוסיה, ועל אף עליית המשטר הסובייטי לשלטון, המשיך ללמוד תורה בסכנת חיים במחתרת. ניסה להבריח את הגבול עם כמה חברים, והם נעצרו על ידי הפולנים שהתכוונו למסור אותם לידי הרוסים, שם היו צפויים לעונש מוות. על ידי השתדלותו של הרב קוק ששלח להם סרטיפיקטים (אשרות עלייה מטעם הבריטים) הם שוחררו ועלו ארצה בשנת תרצ"ד. לאחר כארבע שנים בהן למד בישיבת מרכז הרב אצל הרב קוק והרב חרל"פ, נבחר לרב הראשון של מושב דתי בארץ - כפר הרא"ה, וכיהן שם 28 שנה. בשנים אלו עסק רבות בהלכות חקלאות בארץ ישראל, בהלכות מדינה ובהוראת הלכה ומחשבת ישראל, ומונה לחבר במועצת הרבנות הראשית ולאחראי מטעמה על המצוות התלויות בארץ. בהמשך כיהן כדיין בבית הדין הגדול, כר"מ וכראש ישיבת 'מרכז הרב' וכנשיא כולל 'ארץ חמדה'.

מודה רבי מאיר... -
בירושלמי {מקור 2} נכתב שגם רבי מאיר הסובר שאין לגוי קניין לענין תרומות ומעשרות, מודה שיש קניין לענין פירות.

בקבלנות - כשהקרקע שייכת לגוי, והישראל הוא רק קבלן עבור הגוי.



אין עודרין עם הנכרי בשביעית, זהו משום דרב סבירא ליה שביעית בזמן הזה דאורייתא... אבל לדין דנקטינן שביעית בזמן הזה דרבנן 'עודרין עם הנכרי בשביעית'...

הרב אברהם אליהו קפלן - מבחר כתבים עמוד 94

מותר לו לאגיסטון לחרוש בשביעית, אבל מהו אגיסטון? יש שרואין בו מלה יוונית או רומית, ויש - פרסית.

עיין מוסף הערוך (ערוך השלם כרך א עמוד 25): אגיסטון בלשון פרסי... ושם בהערה 2: "זוהי הפירוש נאה לי עיקר (שאגיסטון הוא אריס, ולא כפירוש הראשון של הערוך שהוא אנגריא) כי אריס הוא כמו בלשון ערבי ערס, כלומר נוטע אילנות, ובעצם וראשונה, כן טעם מלה פרסית אגיסטון".

אולם אחרים פירשו שהיא מלה יוונית או רומית, והיא לשון אנגריא, שהוא אנוס לעבוד למס המלכות עיין ספר המלים ללוי.

ובכך תלויים שני הפירושים שהביא ר' נתן בעל הערוך ז"ל, ונראה שממנו הביאם רש"י ז"ל "אגיסטון - שכיר, וקרקע של נכרי הוא. אי נמי משום ארנונא שכרו בעל הבית לחרוש".

וכתוב עוד שם בהערת הערוך: "וגם יש לומר שזהו לשון פרסית אחרת, ופתרונה משולח ועבד, ויכול לומר אנוס אני והכריחוני לחרוש בשביעית, ואני עושה מחמת אונס".

נמצינו למדים, שאם מלת אגיסטון פרסית היא (מלשון ראשונה) מותר לישראל שכיר לחרוש בקרקע שקנה נוכרי בארץ ישראל. אבל אם מלת אגיסטון יוונית היא (או פרסית מלשון שניה) אין לנו היתר זה.

יחידה ד: קנין הגוי בזמן הזה

32. שו"ת הרמב"ם (בלאו) סימן קכט

אפילו מי שאומר: 'יש קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המעשרות', סובר, שהם {המעשרות, חיובן} מדרבנן... ולכן לדברי הכל חייבים להוציא המעשרות בארץ ישראל. ולא נחלקו אלא אם מדרבנן או מדאורייתא. ומאחר שנתבאר לנו בגמרא יבמות וכתובות שתרומה בזמן הזה מדרבנן... והגענו לדעה, שאין בזאת המחלוקת, רצונו לומר: אם יש קנין לגוי או אין קנין לגוי, נפקא מינה הלכה למעשה בזמן הזה. ולכן... נטינו לדעת החכמים האומרים: יש קנין לגוי, כמו שנתבאר במקומות מספר מן הירושלמי. ואם נעין היטב ונדקדק במה שמתחייב תמיד בכל זמן, יתברר, שההלכה אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המעשרות... ועם זה... אפילו מה שצומח בשדה ישראל היום מעשרותיו מדרבנן.

❖ **לדעת הרמב"ם, מהי המחלוקת בין הסוברים שיש קנין לגוי לבין הסוברים שאין קניין לגוי?**

33. רבי ברוך מגרמייזא - ספר התרומה הלכות ארץ ישראל

או אפילו שמא אין קנין לגוי, היינו אין {=אם} הארץ עומדת בקדושה; אבל כיון דלא קדשה {בזמננו}, אם כן לדברי הכל שמא יש קנין לגוי להפקיע מעשר מדרבנן... {ומן} הטעם זה נוכל לומר דבשביעית מותר לחרוש ולזרוע בקרקע הגוי אפילו מדרבנן. וההיא דתנן פרק הניזקין אין עוזרין עם העכו"ם בשביעית - יסבור קדשה לעתיד לבא... ויתיישב בכך פירש רבינו שלמה פרק זה בורר...

❖ **האם לדעת ספר התרומה יש נפקא מינה מהמחלוקת בימינו?**

❖ **גם לדעת הרמב"ם במקור הקודם אין נפקא מינה ממחלוקת זו. האם הרמב"ם וספר התרומה**

מסכימים זה לזה הלכה למעשה?

❖ **עיון נוסף: עיינו בספר מצוות גדול עשין קלג, הסובר שבזמננו אין חולק שיש קניין לגוי.**

כיון דלא קדשה - לדעת ספר התרומה 'קדושת הארץ' שקידשו בבית שני, בטלה מדאורייתא אחרי חורבן הבית, ואינה נוהגת אלא מדרבנן.

34. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת דמאי פרק ג הלכה ד

הסבר (על פי ה'פני משה')

רבי יוחנן הקל בהלכות טומאה וטהרה בתרומת גוי, ושאלוהו תלמידיו מהו הטעם שהקל? ענה להם רבי יוחנן שכשיזקינו יענה להם (התחמק ולא רצה לגלות) שמואל בר אבא תלמיד רבי יוחנן אמר... אם היה רבי יוחנן עונה, מה היה אומר? שהלכה כדעה שאין בזמן הזה חיוב בתרומות ומעשרות מן התורה, אלא מדרבנן (מאליהן). לכן יש להקל בתרומת גוי.

ירושלמי בעון קומיה {רבי יוחנן}: מה טעם? אמר להו: כד תסתאבון אנא אומר לכו. שמואל בר אבא... ואילו הוי אמר להון, מה הוה מימר להון? כמאן דאמר: מאליהן קבלו עליהן את המעשרות.

35. הרב ישראל משקלוב - פאת השלחן דמאי - סימן טז אות מ

ואני העני בעינא לימא מילתא חדא וחדתא לחידושי שיטתא ולאחזוקי מעשה צדיק מרן הכסף משנה {ר' יוסף קארו} וכל סייעתיה דאין צריך להפריש תרומות ומעשרות בשל גוי, וכן בשביעית אינו נוהג בשל גוי. והשיטה התחלתה היא בראשונים ולא סיימוהו, ובעזרת השם נסתיים בקטן שבישראל כמוני. והוא זה שבספר התרומה בהלכות ארץ ישראל {מקור 33}... וכן כתב הסמ"ג עשין קלג, וזו היא תקנה גדולה לדריס בארץ ישראל בזמן הזה, ליקח מתבואת הגוי אחר שנגמר... ולי נראה דבסוגיא בירושלמי {מקור 34} מפורש כן, דרבי יוחנן סבירא ליה לכן דהקילו כיון דמאליהן קיבלו המעשר... וניחא יותר מה דבעון קמיה: 'מה טעם?' ולכן לא רצה לגלות, שזה נוגע הרבה לקולא. ושמעון תלמידו גילה שהטעם מאליהן קבלו, והוא מדרבנן, ולכן גם למאן דאמר: 'אין קנין בזמן הזה' יש קנין, וכספר התרומה והסמ"ג.

❖ **מהי הראייה שמביא ה'פאת השלחן' מהירושלמי לשיטת ספר התרומה והסמ"ג?**



36. **הרב אברהם יצחק הכהן קוק - שבת הארץ מבוא אות יא**
אפילו להסוברים שקדושה שניה קיימת, מכל מקום שביעית בזמן הזה דרבנן משום דמן התורה ביובל היא תלויה, וכרוב הראשונים דסבירא להו כרבי... אף על גב דלשאר דברים, כמו תרומות ומעשרות ושאר מצות התלויות בארץ הוי לדידהו מן התורה, ואין קנין לנכרי להפקיע, מכל מקום בקדושה זו של שביעית יש קנין לנכרי להפקיע כיון שקדושה זו היא מדרבנן...

כל פלוגתתם של הרמב"ם וספר התרומות וסיעתו, היא רק במידי דרבנן.... נראה שמחלוקת שלהם היא ספיקא במידי דרבנן, דמן התורה גם להרמב"ם אין שום איסור כשיעבוד ישראל בקרקע המופקעת מקדושתה, כל זמן שהיא תחת יד הנכרי.

37. **חזון איש שביעית סימן כ אות א**
ויש ראיות מכריעות מן הגמרא ומן הירושלמי דגם בזמן הזה אין קנין לנכרי וחייב מדרבנן, דבגיטין (מקור 42) **לא היה צריך לדחוקי ברייתות דיש קנין דאיירי בסוריא**, הלא סתמי ברייתות דרבי חייה לאחר חורבן נשנו, ומודה בזה רבה דיש קנין, ולא קשיא כלל לרבה, ולמה ישבוק התנא לשנות ההלכה של זמנו הנהוג למעשה, וישנה דין סוריא שכבר עבר מן העולם?

38. **הרב משה שטרנבוך - תשובות והנהגות - כרך ה סימן שז**
במקום אחר תמהתי, דהנה.... תמוה מדוע הגמרא לא מעמידה הגמרא {מקור 1} דמיירי בארץ ישראל בזמן הזה? ולעני"ד נראה דבר נכון, שבזמן הש"ס היה דומה לזמן הבית שרוב השדות שבארץ ישראל היו ביד ישראל (עיין ירושלמי דמאי ב, א), ולכן נהגו כעין דאורייתא... ורק אחר כך כשפָּדו המסים והארנוניות ועזבו את הארץ ונחרב הישוב שבארץ ישראל, הפסיקו לנהוג כעין דאורייתא, ונהגו... שיש לגוי קנין בקרקע. ולפי זה כיום, שיש ב"ה יישוב גדול בארץ ישראל כעין זמן הש"ס, אם כן ראוי לכולי עלמא לנהוג כעין דאורייתא, ובפרט שעניינו צופיות בכל יום לביאת משיח צדקנו, ואין מוכח שספר התרומה איירי גם בזמן הזה.

❖ **מהי סברתו של הרב שטרנבוך? השוו לדברי הרב קוק במקור 75.**

לא היה צריך... בסוריא
- הגמרא ניסתה להוכיח מברייתות שיש קנין לגוי. היא דחתה את הראיות, והעמידה שהברייתות עוסקות בסוריא. לפי דברי ספר התרומה היה ניתן להעמיד בחיוב תרומות ומעשרות בזמן שלאחר חורבן המקדש, שחיוב השמיטה רק מדרבנן, ואז לדעתו יש קנין לגוי.

יחידה ה': גדרי 'אין קניין לגוי להפקיע'

דין 'אין קניין' בשאר מצוות התלויות בארץ

39. רבי משה מטראני - שו"ת מבי"ט - חלק א סימן כא
הרמב"ם ז"ל כתב (מקור 12): 'גוי שקנה קרקע בארץ ישראל לא הפקיעה מן המצוות, אלא הרי היא בקדושתה'. משמע דלכל מצוות הנוהגות בארץ ישראל לא הפקיעה קנין הגוי, לא שנא שביעית לא שנא תרומות ומעשרות, וכן כתב בסמוך: 'ויש קנין לגוי בסוריא להפקיע מן המעשרות ומן השביעית כמו שיתבאר', משמע דבארץ ישראל אין קנין לגוי להפקיע מן השביעית.

40. חזון איש שביעית סימן א אות ג
מאן דאמר יש קניין... הקרקע של נכרי מגדלת את התבואה והוא לאו בר חיוב תרומה, לא רמי תו מצוות תרומה על תבואה זו, אפילו כי הדר לקחה ישראל. ודוקא לענין תרומות ומעשרות ובכורים דמצוות ניהו גידול גוי פוטר, אבל לענין ערלה וכלאים דאיסורי ניהו, בכל מקום שהן גדילין אסורין... ולענין שביעית כתבו תוספות גיטין (מקור 23) דיש כח לנכרי להפקיע למאן דאמר יש קנין, וצריך לומר הטעם דעיקרו עשה להשבית הארץ. ואין לדבר זה הכרח בגמרא, ואפשר דלכולי עלמא אין קנין לענין שביעית...

❖ **עיינו בדברי הרב חיים סולובייצ'יק במקור 6. מה דעתו ביחס לשאר מצוות התלויות בארץ?**

41. הרב שאול ישראלי ארץ חמדה - ספר א - שער ה - אות ו**
כל הדיון הנ"ל, אם שאלת קנין הנכרי שייכת בכל המצוות או רק במעשרות ודומיהן, שייך רק לאותן השיטות שסוברות שלכל הדעות אין קדושת הארץ נפקעת מהאדמה... אבל לדעת הרמב"ם שכפי שנתברר לעיל שיטתו לדעת הסובר יש קניין לנכרי, גם אם חזר ישראל וקנאה ממנו אינו אלא כיבוש יחיד, וחייב במצוות רק מדרבנן, נראה שאין מקום לדיון זה כלל, ואין שום סברא לחלק בין מצוה למצוה, שהרי מכיון שפקעה קדשת הארץ ממילא אין בה מהתורה שום מצוה הנוהגת רק בארץ.

❖ **האם דברי הרב ישראלי מתיישבים עם הדברים שכתב במקור 30, או סותרים אותם?**

במקומות שלא כבשו עולי בבל

42. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף מז עמוד א - המשך מקור 1
תא שמע: ישראל שלקח שדה מעובד כוכבים עד **שלא הביאה שליש**, וחזר ומכרה לו משהביאה שליש - חייבת במעשר, שכבר נתחייבה; נתחייבה אין, לא נתחייבה לא?
הכא במאי עסקינן - בסוריא, וקסבר: כיבוש יחיד לא שמיה כיבוש.

שלא הביאה שליש - שלא גדלה לשליש הגידול האחרון.

43. רבי יעקב עמדין (יעב"ץ) - מור וקציעה סימן שו
ואפילו תימא כמאן דאמר אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר, הני מילי בארץ ישראל גמורה דכבוש עזרא, מה שאין כן **בכבוש ראשון** גרידא, אימא לכולי עלמא יש קנין כסוריא.

בכבוש ראשון - מקומות שנכבשו רק על ידי יהושע, ולא על ידי עזרא, בשיעור מספר 3 הארכנו בדיני השמיטה במקומות אלו.

44. ר"י קורקוס הלכות תרומות פרק א הלכה ה
חולין פרק קמא:... רבי אלעזר בן שמעון: הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל, וקסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד, והניחום כדי שישמכו עליהם עניים בשביעית... מה סמיכה יש לעניים במה שהניחום?... יכולין להשכיר עצמן לעשות גם במחובר בשדה של גוי, דיש קנין לגוי באותם מקומות להפקיע מן השביעית.
ולשון רבינו {הרמב"ם} לא ניחא לי בהכי...

❖ **עיון נוסף: עיינו במעדני ארץ הלכות תרומות פרק א הלכה יא, ושביעית פרק י אות יג, שהוסיף**

על דברי ר"י קורקוס.



45. חזון איש שביעית סימן ג אות יט עמוד 186

לפי מה שכתבתי לעיל, דגם בזמן הזה אין קנין לנכרי, גם באלו שלא כבשום עולי בבל אין קנין.

❖ **עיון נוסף: עיינו בחידושי רבי חיים הלוי לגיטין דף מז עמוד א, שתולה את השאלה במחלוקת בעל התרומה (מקור 33) והרמב"ם (מקור 12).**

גוי השוכר שדה מישראל

46. משנה מסכת עבודה זרה פרק א

אין משכירין להם בתים בארץ ישראל ואין צריך לומר שדות... דברי רבי מאיר, רבי יוסי אומר: בארץ ישראל משכירין להם בתים אבל לא שדות.

47. חזון איש שביעית סימן א אות ב

בשכירות כולי עלמא מודים דאין קנין, וכמו שכתב תוספות גיטין (כג, ב ד"ה הנכרי), וכדמוכח עבודה זרה (כא, ב) **דשכירות שדות גזרינן משום מכירה**, אבל בשכירות גופא ליכא הפקעה... ואפשר דגם בשכירות הפירות שגדלו ביד גוי פטורין, והא דלא חשיבא הפקעה, משום דאי שכר ישראל ממנו זרע, הפירות חייבין...

❖ **עיון נוסף: עיינו בדברי ה'מעדני ארץ סוף סימן יא, שגם לדעתו גידולים בשדה שכורה לגוי קדושים בשביעית.**

דשכירות שדות... -
חכמים אסרו להשכיר לגוי שדות בארץ ישראל, כי חששו שמתוך כך יבואו גם למכור לו שדות.

48. חזון איש שביעית סימן כא אות ח

נראה דכשם שאין שכירות מפקיעה מידי מעשר הוא הדין **מכירה לזמן**... ואף על גב **דלעולם אין לנכרי קנין הגוף** לרבי אלעזר ומכל מקום מפקיע מן המעשר, נראה דקנין לעולם אלים טפי מקנין לזמן... וכן בזמן הזה למה שנסתפק בספר התרומה דיועיל קנין נכרי להפקיע, דוקא קנין עולם, אבל לא לזמן... ויש שכתבו להקל למכור לזמן לנכרי בזמן הזה, ועל ידי זה אין הפירות קדושים בקדושת שביעית, ולהאמור אין קנין לזמן מועיל... גם לא נצלנו מאיסור שכירות דודאי מכירה לזמן חמיר טפי, ומה שכתבו היפך מזה הוא תמוה.

מכירה לזמן - מכירה לתקופה קצובה. אין לנכרי קנין הגוף - לדעת רבי אלעזר (במקור 1) קנין הגוי אינו בגוף הקרקע (ולכן אסור לו לחפור בה בורות), אלא רק בפירות הקרקע.

49. הרב יחיאל מיכל טוקצינסקי - ספר השמיטה עמוד קטז - קיז**

היו רבנים שהציעו... להשכיר לזמן... ועמדתי משתאה ומשתומם על זה הא נקטינן שכירות לא קניא... ואם כן מה התועלת להשכיר השדות לנכרי? אם שכירות לא קניא הרי השדה שייכת עדיין לישראל וכשעובדה הנכרי עובר הישראל על 'ושבתה הארץ' דמצווה הוא על שביתת שדהו... ותמהתי גם על הגאונים הרבנים הראשיים דזמננו שגם הם הכניסו בנוסח חוזה המכירה גם 'שכירות'... ומה מועילה שכירות להפקעת השדה בשביעית?...

ואם באו לחשבון - אם היהודי והגוי מחשבים יחד את הפדיון השבועי ומחלקים אותו ביניהם, אסור לעבוד בעסק זה בשבת.

ומה שעלתה במצודתי לאחר עיון להמליץ בשעור ידוע על רבותינו אלה, שאפשר לומר: כשמשכיר שדה לשנים רבות כגון לשבע שנים, באופן שהמשכיר יכול לחשוב שמסתמא במספר השנים הללו יוביר את השדה שנה אחת, ויש לתלות שיובירה שנה שביעית, בכהאי גוונא אין עוד חלות שביתת השדה על הישראל המשכיר... אבל המטרה לא השגנו כלל, מכיון ששכירות לא קניא, הרי השדה והפירות בקדושת שביעית ואין כאן הפקעה לקדושת שביעית לא מהפירות מכל שכן לא מהשדה.

50. הרב אברהם יצחק הכהן קוק - שבת הארץ קונטרס אחרון אות א

ופשוט הוא דיש בפירות הללו דין קדושת שביעית אפילו למאן דאמר דאין נוהגת בשל נכרים, שהרי בעצם הדבר שכירות לא קניא, והשדה היא של ישראל, וקדושת פירות שביעית בשדה תליא מילתא, אלא שאין בזה משום איסור ספיחים.



שותפות עם גוי

❖ **עיינו במאירי במקור 26, מה דעתו בעניין עבודה בשדה משותפת לגוי בשמיטה?**

51. הרב אשתורי הפרחי - ספר כפתור ופרח פרק מז מסתברא שדין שביעית בשתוף ישראל וגוי הוא כדין שבת, דאמרינן מסכת עבודה זרה פרק קמא (כב, א) ישראל וגוי שקבלו שדה בשותפות אל יאמר ישראל לגוי טול אתה בשבת ואני בחול, ואם התנו מתחלה מותר, ואם באו לחשבון אסור.

❖ **כפתור ופרח דן באופן שהגוי עובד, והאם מותר ליהודי לחלוק איתו ברווחים, מהו טעם האיסור?**

52. ****הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג פסקים וכתבים חלק ג סימן נד****
אינו ברור דשותפות גוי אינה פוטרת משביעית: דאף דשותפות גוי אינה פוטרת מתרומה (חולין קלה, ב), יש לומר שאני תרומה משביעית, דבתרומה נתמעט של גוי מ'דגנך', ואף בשותפות גוי מתקיים 'דגנך' כיון דיש לישראל חלק; מה שאין כן בשביעית דכתוב 'לכם', והיינו דקדושת השביעית עושה את פירות הארץ בשנה זו לקנין של כל יושביה, ובאתה תורה ומיעטה דאין זה שייך כלל לנכרים ד'לכם' היינו לישראל... בדבר של קדושה שקדושתו עושה אותו לדבר של האומה הישראלית לא תתכן שותפות עם גוי, וכיון שיש לגוי חלק באותו דבר כבר אינו קנין האומה שבה מתוך קדושת האומה, ואיך תחול עליו אותה הקדושה, היינו בנידון זה קדושת שביעית.

רבי אשתורי הפרחי -

רבי יצחק בן משה המכונה 'אשתורי הפרחי' נולד בפרובנס שבצרפת בתחילת האלף החמישי (לפני קצת יותר מ-700 שנה), ונפטר בארץ ישראל בתחילת המאה השנייה לאלף זו. לאחר גירוש צרפת, שאותו הוא מתאר בדרמטיות בהקדמה לספרו, הוא נדד מארץ לארץ עד שהחליט לעלות לארץ ישראל. כדי להמנע מהמחלוקות שהיו אז בין החכמים בירושלים, קבע את מקום מושבו בבית שאן, בה שימש כרופא.

ספרו 'כפתור ופרח' עוסק בגבולות הארץ, בזיהוי יושביה, ואף בזיהוי צמחים וכלים מידות ומשקלות. בספר מתאר רבי אשתורי את מסעותיו הארוכים לאורכה ולרוחבה של הארץ, שבמהלכם חקר ולמד היטב את כל התחומים הקשורים לארץ ישראל והלכותיה שלדבריו 'העלו חלודה'. בכתיבת הספר הוא התייעץ רבות עם רבני ארץ ישראל, ונעזר גם בבקיאותו הרבה במדעים ובפילוספיה.

יחידה 1: ספיחין בפירות גוי

53. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה כט

גוי שקנה קרקע בארץ ישראל וזרעה בשביעית, פירותיה מותרין. שלא גזרו על הספיחין אלא מפני עוברי עבירה, והגויים אינן מצוין על השביעית כדי שנגזור עליהם.

54. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צא עמוד א

כשבאו בני אפריקיא לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון, אמרו לו: ארץ כנען שלנו היא, דכתיב: 'ארץ כנען לגבלתיה', וכנען אבוהון דהנהו אינשי הוה. אמר להו גביהא בן פסיסא לחכמים: תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס מוקדון, אם ינצחוני - אמרו הדיוט שבנו נצחתם, ואם אני אנצח אותם - אמרו להם תורת משה נצחתכם. נתנו לו רשות, והלך ודן עמהם. אמר להם: מהיכן אתם מביאים ראייה? - אמרו לו: מן התורה. - אמר להן: אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה, שנאמר ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו, עבד שקנה נכסים - עבד למי, ונכסים למי? ולא עוד אלא שהרי כמה שנים שלא עבדתונו. אמר להם אלכסנדרוס מלכא: החזירו לו תשובה! - אמרו לו: תנו לנו זמן שלשה ימים. נתן להם זמן, בדקו ולא מצאו תשובה. מיד ברחו, והניחו שדותיהן כשהן זרועות, וכרמיהן כשהן נטועות, ואותה שנה שביעית היתה.

❖ **האם ניתן להביא מגמרא זו ראייה לדברי הרמב"ם?**

55. רבי יוסף קורקוס - הלכות שמיטה - פרק ד הלכה כט

ואמרו שם {בגמרא מקור 54} 'ואותה שנה שביעית היתה, וסמכו ישראל עליהם'. כך היא הגרסא האמתית, ואף על פי שבספרים שלנו לא גרסינן: 'וסמכו ישראל עליהם', נראה שכך צריך לפרשו. דאי לא, מאי נפקא מינה במה שהיתה שנה שביעית? אלא להודיענו שנעשה להם הנס באותו זמן. ונתקיים בהם: {על פי איוב כז, יז} 'יכינו רשעים וצדיקים ילבשו'.

56. רמב"ם פירוש המשניות שביעית פרק ו משנה א - נוסח ישן

וענין לא נאכל ולא נעבד, שאסור לנו עבודת הארץ ההיא, ואם תעבד על ידי אחר, אסור לאכול ממה שתוציא.

❖ **מהי הכוונה במילים 'על ידי אחר'?**

❖ **עיון נוסף: בשיעור 3 עסקנו בפירוש זה של הרמב"ם בהרחבה.**

57. הרב אשתורי הפרחי - ספר כפתור ופרח פרק מז

כתב הרמב"ם (מקור 53): 'גוי שקנה קרקע בארץ ישראל... תמה על זה: אמאי פירותיו של גוי מותרים מזה הטעם? שכך שנינו (משנה שביעית ו, א) 'לא נאכל ולא נעבד', והרב בעצמו פירש {במקור הקודם} שאם **תעבד על ידי אחר** אסור לאכול ממה שתוציא, וזה אפילו בקרקע הגוי. שאם היה דעת הרב ז"ל שאינו נעבד רצונו לומר בקרקע ישראל אבל בקרקע הגוי נעבד, אם כן היה בא מטעם יש קנין, ואם הוא כן לא היה צריך ז"ל לזכרון ספיחין...

והגויים אינם מצווין על השביעית ומשום הכי אין לנו לגזור עליהם ולאסור ספיחיהן, אבל מה שהוא אסור מן התורה... - לדעת ה'כפתור ופרח' קיים איסור דאורייתא לאכול צמח שנזרע בשמיטה בקרקע ישראל. אך ספיחין שצמחו מאליהן אסורים רק מדרבנן.

והגויים אינם מצווין על השביעית ומשום הכי אין לנו לגזור עליהם ולאסור ספיחיהן, אבל מה שהוא אסור מן התורה... - לדעת ה'כפתור ופרח' קיים איסור דאורייתא לאכול צמח שנזרע בשמיטה בקרקע ישראל. אך ספיחין שצמחו מאליהן אסורים רק מדרבנן.

לא נאכל ולא נעבד... - במשנה שביעית נכתב שבקרקע שבישראל לא נעבדי - אסור לעובדה, וגם לא נאכלי - אם נעבדה על ידי אדם אחר חל איסור לאכול מהפירות היוצאים. מה שהוא אסור מן התורה... - לדעת ה'כפתור ופרח' קיים איסור דאורייתא לאכול צמח שנזרע בשמיטה בקרקע ישראל. אך ספיחין שצמחו מאליהן אסורים רק מדרבנן.



נמצאת למד שבקדושה שניה אסורה בעבודה מדאוריתא, וספיחיה אסורין מדרבנן, וכן לפי הנראה מה שזרע הגוי בקרקעו. ובקדושה ראשונה אסורה בעבודה מדרבנן, וספיחיה מותרין, וכן נמי מה שזרע הגוי בקרקעו... ואל הרב ז"ל יש לי להאמין אף על שמאל שהוא ימין.

❖ **האם הכפתור ופרח חולק על הרמב"ם? כיצד הוא מכריע למעשה?**

58. רבי זוד בן זמרה (רדב"ז) - הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה כט
מדיהיב רבינו {הרמב"ם} טעמא שלא גזרו על הספיחים משמע דפסק כמאן דאמר אין קנין לגוי בארץ ישראל... {ו} פירותיו מותרין שהרי לא נעשה בהם איסור, וספיחין מותרין שהרי לא גזרו עליהם, וזה דרך נכון לקיים דברי רבינו... ולא כמו שכתב בעל הכפתור ופרח, כי לפי דבריו כל ישראל הדורים בארץ ישראל אוכלין פירות שביעית באיסור. ומיהו, כתב לבסוף: 'ואל הרב יש לי להאמין, אף על שמאל שהיא ימין.'

❖ **לדעת רדב"ז מדוע אין לאסור מה שזרע הגוי מטעם ספיחין? האם דבריו כדברי ה'כפתור ופרח'?**

59. הרב יוסף קארו - כסף משנה הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה כט
וכל דבריו {של הכפתור ופרח} הם שלא בהשגחה שמה שהוקשה לו מדקתני 'לא נאכל ולא נעבד' ופירש רבינו שאם תיעבד על ידי אחר אסור לאכול ממה שתוציא, יש לומר: שאף על פי שבפירוש המשנה כתב כן, כאן בפרק זה פירשה לענין ספיחים.

ועוד {יש לתרץ:} מה שכתב בפירוש המשנה שאם תיעבד על ידי אחר אסור לאכול וכי היינו דוקא בשאותו אחר ישראל אבל אם הוא גוי מותר... {ו} פירוש דברי רבינו כך הם: גוי שקנה קרקע בארץ ישראל וזרעה בשביעית פירותיה מותרים כלומר מפני שהשדה של גוי וגם לא נעבד בה עבודה על ידי ישראל, הלכך מותרים... מאחר שהספיחים אינם אסורים אלא משום שמא יזרע ובגויים לא שייך לגזור שמא יזרעו שהרי אינם מצווים על השביעית... ומעתה אין שום פקפוק בדברי רבינו...

❖ **עיון נוסף: עיינו בהמשך דברי הכסף משנה, שמביא ראיה מהירושלמי, בו מבואר שקנו מגוי תבואה בשמיטה.**

פירשה לענין ספיחים -
הרמב"ם חזר בו ממה שפירש בפירוש המשניות, שהכוונה 'לא נאכל' היא שאם אדם אחר עבד בקרקע הפירות שגדלו מעבודה זו נאסרו, ופירש ש'לא נאכל' הולך על מקרה שבו צמחו ספיחים מאליהם, ועדיין חל איסור לאכול אותם, אבל אם גוי זרע יתכן שהפירות מותרים.

60. הרב יחיאל מיכל אפשטיין - ערוך השולחן שמיטה סימן טז סעיף ד
מעשה דאלכסנדר מוקדון... כפי הנראה לא על ארץ ישראל קאי אלא שדותיהם במקום שגרו סביבות ארץ ישראל, וזה שאומר שסמכו עליהם בשביעית כלומר שהיה להם מה לאכול, כן דבארץ ישראל לא זרעו.

61. **רבי משה מטראני - שו"ת מבי"ט חלק א סימן כא**
וכשהלכתי לירושלים תוב"ב בשנת הרצ"ה מצאתי ביד החכם השלם הרב לוי בן חביב ספר כפתור ופרח שמדבר בדיני ארץ ישראל וחפשי ומצאתי שם (פרק מז) כתוב: 'מי שלא חל עליו חוב שביעית כמו הגוי, פירותיו הם בחיוב תרומות ומעשרות. ואם כן עכשו בארץ ישראל שרוב פירותינו משל גוים הם, בדין הוא שיהא נוהג בהם דין המתנות בשביעית...'

עד כאן הלשון שהעתקתי מהחיבור הנזכר כתיבת יד ומצאתי כתוב שם הגהה על זה: 'יתימא אמאי מותרין דמה שהוא אסור מן התורה מפני שבת הארץ וקדושתה לא הופקע בקנין הגוי. ואם כן מה שזרע הגוי בקרקעו בארץ ישראל בשביעית אסור, אבל ספיחיו דלא אסירי אלא משום גזרה מותרין, דאין הגוים מצווים על השביעית כדי שנגזור עליהם' עד כאן דבריו.

הנה שבעל הספר ז"ל כתב כאן הלכתא בלא טעמא והמגיה כתב הלכתא בטעמא: דשבת הארץ וקדושתה דכתיבא בקרא לא הופקע בקנין הגוי, ואם כן מה שזרע הגוי בקרקעו בארץ ישראל בשביעית אסור, ולכן אנו חייבים לנהוג כדברי רוב החכמים הראשונים כל שכן שהם מחמירין, והרוצה להחמיר יחוש גם לדברי האומר שחייבים במעשר.

❖ **לדעת המבי"ט כמה דעות מופיעות בספר 'כפתור ופרח'?**

62. הרב יוסף קארו - שו"ת אבקת רוכל סימן כד **

ולא שת לבו לזאת שדברי הגה"ה הם דברי בעל הספר שכתב להשיג על הרמב"ם, ולא עמדו דבריו, כמו שנתבאר, ומאחר שבעל הספר עצמו לא סמך על דבריו, שיחתים {שסיים} הכתב: 'אל הרב יש לי להאמין אף על שמאל שהוא ימין' היאך נסמוך אנתנו על דברי הגה"ה שהם דברי בעל הספר? כל שכן שכבר נתבאר שאומר דברים אלו לא חש לקמחיה {לא דקדק בדבריו}, שדבריו מיוסדים על ששבת הארץ וקדושתה בזמן הזה הם דאורייתא, וכיון שנתבאר שדעת הרמב"ם שאינם אלא מדרבנן אין כאן תמיהא.

❖ **עיון נוסף: המבי"ט והבית יוסף חלוקים האם הדברים הכתובים בסוף דברי ה'כפתור ופרח' הם מדברי המחבר, או מדברי מגיה. עיינו בהגהת מאיר בר יעקב שנדפס בסוף ספר כפתור ופרח בעמוד 11 שדן בשאלה זו.**

63. רבי יוסף טיראני - שו"ת מהרי"ט חלק א סימן מג

ועוד בהלכות שמטה פרק ד' כתב {הרמב"ם}: 'גוי שקנה קרקע בארץ ישראל וזרעה בשביעית פירותיה מותרים, שלא גזרו על הספיחים אלא מפני עוברי עבירה והגויים אינם מצווים על השביעית שנגזר עליהם', והתם בקרקע שביד הגוי מיירי... וראיתי להרב רבי יוסף קארו ז"ל שכתב שם דהא דאמר: 'לפי שלא גזרו על הספיחין' לא בא לתת טעם להיתר הפירות אלא משום דאיכא לאקשווי דלא גרע מספיחין. ודבריו אינו מכיר דודאי גריעי טובא, דספיחין בקרקע ישראל גדלי שהוא קדוש בקדושת הארץ אבל הני בשל גוי גדלי שהופקעה קדושתה אצלו הואיל ויש לו קנין ולא היה צריך לתת טעם לפי שהגויים אינם מצווין... ובמחילה מכבודו לא כיון בדברי הרב {הרמב"ם}, כמו שביאר אבא מארי ז"ל בתשובתו האחרונה {המבי"ט במקור 67} כי מה שאמר הרב ז"ל: 'מותרים' לא - אמר אלא שאינם אסורים משום ספיחין, אבל כל דיני קדושת שביעית יש בהם ואסורים לאחר הביעור.

❖ **הסבירו את קושיית המהרי"ט על ר' יוסף קארו. מדוע קושיה זו אינה קשה לשיטת המבי"ט?**

64. חזון איש שביעית - סימן ג אות כה

דברי הכפתור ופרח תמוהים, דמשמע מדבריו ז"ל דהצומח בשביעית מזריעת שביעית הפירות אסורות מעיקר הדין וקדושת שביעית אוסרתן באכילה, ולפיכך הוקשה ליה, אבל אין הדבר כן, שהזרע בשביעית הפירות מותרות מהתורה... ואין כאן רק משום קנס ומשם ספיחים, וביד גוי מותר, ולשון רבנו בפירוש המשנה אמנם נראה דסובר דאיסור ספיחים אפילו בנעבד על ידי אחר, אבל אפשר דביד ישראל {כלומר, קרקע בבעלות ישראל} אסור ספיחין אפילו זרע בה נכרי שלא מדעתו, דלא עדיף מספיחין הגדילין שלא על ידי זריעה, אבל ביד גוי לא גזרו, וזה אינו ענין ליש קנין, אלא הקילו בגזרת ספיחים כשהן ביד גוי... ומרן ז"ל {ר"י קארו במקור 59} נראה שהסכים עמו שהנזרע בשביעית אסור מהתורה, אלא שיש קנין לגוי להפקיע משביעית. ותמוה מאוד, דודאי אין קנין לגוי משביעית... והכא נמי לא התיר רבנו {הרמב"ם} רק מדין ספיחים, אבל יש בה קדושת שביעית.

65. הרב שלמה זלמן אויערבך - מעדני ארץ שביעית סימן ט אות א

בדעת הראב"ד נראה שספוקי מספקי ליה בהך מילתא, ומשום כך שתק כאן לדברי הרמב"ם בהלכה זו ולא השיג עליו כלום, אף על פי שמדבריו בהלכה זו נראה שסובר שאסור... ומה גם שלהדיא סובר כך הראב"ד במסכת סוכה (לט) בהשגותיו על הרז"ה... "ואם ספיחים אסורים בשביעית, כל שכן פירות ארץ עבודה בין של גוי ובין של ישראל", הרי מפורש שהראב"ד ז"ל סובר דגוי שזרע בשדהו בשביעית פירותיו אסורין.

66. ר"י קורקוס הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה כט

אם זרע הישראל בקרקע הגוי: לדעת מי שסובר שכשזרע ישראל בקרקעו הפירות אסורין מדינא כיון שזרע בעבירה, ודאי דהוא הדין כשזרע בקרקע הגוי, שהרי אין קנין לגוי להפקיע, ואין הפרש בין אם הקרקע ביד

גוי או ביד ישראל. אבל לדעת רבינו {הרמב"ם} שסבר דמה שזרע ישראל בקרקעו אינו אסור אלא משום ספיחים, אפשר שכשזרע בקרקע גוי לא שייך גזרת ספיחים, או אפשר דלא פלוג רבנן דבכל גוונא גזרו במה שזרע הישראל, והראשון יותר נראה בדעת רבינו.

❖ **מדוע לדעתכם סובר ר"י קורקוס שהיתר מה שזרע בקרקע גוי תלוי בסיבת האיסור כשזרע בקרקע ישראל?**

❖ **מדוע סובר ר"י קורקוס ש'הראשון יותר נראה בדעת רבינו'?**

הרב יעקב משה חרל"פ - מי מרום חלקי עמודים קטז - קיז

מסגולתה של ארץ הקודש - ארץ ישראל, שיש לה בחירה, והיא עצמה יש בכחה לגלות את השביתה ההיא, המנוחה האלקית, וזהו "ושבתה הארץ שבת לדי", שהארץ בעצמה תשבות ותנחיל לעצמה וכלל ישראל המקיימים את שביתה, את השביתה העליונה, שבת לדי, וכשם שנאמר בשבת בראשית שהשבת היא למען גילוי כבוד ד', כאילו אין עוד כוחות הרע בעולם, כן הוא ענין השביתה בשביעית, כולה אומרת כבוד לדי'...

גם בשביעית, "והיתה שבת הארץ לכם", ואיתא בתורת כהנים: 'לכם - ולא לאחרים', ומזה לומד מרן הבית יוסף את שיטתו (בשו"ת אבקת רוכל) שאין שביעית נוהגת בשל נכרים, שכשם שאסור לנכרי להנות מאור השבת שנאמר עליה "ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם", כמו כן אסור לו להנות מאור השביעית.

יחידה ז: קדושת פירות שביעית בקרקע הגוי

האם קניין הגוי מפקיע את הקדושה עד שישראל חוזר וקונה?

67. רבי משה מטראני - שו"ת מבי"ט חלק א סימן כא
איסור עבודת הארץ הוא משום דבקדושתה עומדת, אפילו שהיא ביד גוים, הכא נמי לפירות הגדלים בה בקדושתה עומדת וחייבים בביעור... ומהאי טעמא נמי פירות שביעית של גוי נמי אסירי, דאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מקדושתה.

וכן כתב התוספות {מקור 22} דטעמא דאסור לחרוש הוא משום דאין קנין... על כרחך משמע דלדידן דאין עודרין עם הגוי, הוא משום דאין קנין לגוי להפקיעה בשביעית מקדושתה, ואם כן מה לי לעבודה מה לי לקדושת הפירות, כיון דאין קנין לגוי כדאמרין. ואדרבא קדושת הפירות חמירא מחרישת הקרקע: דחרישה לא אסירא אלא מדרבנן, ואפילו הכי אסירא בקרקע גוי דאין קנין לגוי להפקיע כדאיתא, כל שכן קדושת הפירות ואיסורן לאחר הביעור דהויא מדאורייתא, דפשיטא דאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מקדושתה לפירות שביעית.

68. הרב יוסף קארו - שו"ת אבקת רוכל סימן כד
החכם רבי משה נר"ו {המבי"ט} הניח דברי בעל הספר {כפתור ופרח מקור 56}, ותפס דברי הגה"ה שאמרה שמה שהוא אסור מן התורה מפני שבת הארץ וקדושתה לא הופקעה בקנין הגוי, וכתב שהוא הלכתא בטעמא.

ואיני רואה טעם בסברא זו מבזו, דאיכא למימר דבמחלוקת שנויה נחלקו: דמר סבר יש קנין לגוי להפקיע בשביעית ומר סבר אין לו קנין לכך. ואם באנו לדון, יותר טעם יש לאומר שיש לו קנין להפקיע משביעית, דקרא כתיב: 'והיתה שבת הארץ לכם', 'לכם - ולא לגוים'.

ועוד שהרמב"ם מפרש {מקור 12} שמה שאמרו אין קנין לגוי בארץ להפקיע מן המצות היינו לענין שאם חזר ישראל ולקחה ממנו אינה ככיבוש יחיד, אלא הרי היא כאלו לא נמכרה לגוי מעולם. אבל כמו זה ביד גוי מופקעת היא, ומה שפירותיה חייבים במעשר [אינו] אלא בשמירחם ישראל דוקא.

69. רבי ישראל משקלוב - פאת השולחן קונטרס היתר תבואה ושביעית - סוף סימן כג
והנה מרן {ר"י קארו} והמבי"ט ודעימיה לא כתבו מקור מוצא הדין דינא דרבינו {הרמב"ם במקור 53} מאין למד, רק נלחמו מלחמת מצוה בסוגיות הסותרות. ודרכו של רבינו שאינו מסדר סתמא בחיבורו אם אינו סוגיה מפורשת. ונראה לפי עניות דעתי דמסוגיה מפורשת בירושלמי (דמאי ב, א) הוציא רבינו הלכה זו... 'אמר רבי אבא... כל ז' המינים אלו אסורין בקסרין... הרי אלו בשביעית היתר'... ופריך: 'ויהיו בשביעית שביעית? ומשני: 'שביעית ישראל משמטין וגוים פטורים'... הא חזינן דפירות קרקע גוי בארץ ישראל פטור ומותר לאכול בלא קדושת שביעית... ומזה סידר רבינו הלכה זו דפירות גוי מותרין... וכד עיינית בדברי רבינו בחיבורו בדקדוק לשונו הזהב תמצא דבמקום שרוצה לומר דמותר באכילה אבל בקדושת שביעית, כותב מותר באכילה... ובמקום שרוצה לומר דמותר לגמרי כותב סתם מותרין.

❖ **עיינו שוב במקור 53. האם לאור דקדוקו של פאת השולחן צודק המבי"ט או ר"י קארו?**

70. הרב יעקב וילובסקי - בית רידב"ז קונטרס בסוף סימן כג - דף נז עמוד א
מה שכתב הפאת השולחן ז"ל {במקור הקודם} ראה... דמפורש שם דנכרים אין משמטין בשביעית - אינו מובן הראיה הזאת, דהברייתא סבירא ליה כמאן דאמר דיש קנין דפלוגתת תנאים היא.

❖ **מה מקשה רידב"ז על ה'פאת השולחן'? איך ניתן לתרץ את קושייתו?**

❖ **עיון נוסף: עיינו בחזון איש שביעית סימן ד אות ד, שגם הוא דוחה את ראיית 'פאת השולחן'.**

האם קרקע הגוי פטורה משמיטה מטעם 'לכם' - ולא לגוים'?

71. רבי ישראל משקלוב - פאת השולחן קונטרס היתר תבואה ושביעית - סוף סימן כג
 ולענין קושיא רבתי שהקשה הרב כפתור ופרח {מקור 56} למה הופקע קדושת שביעית דאין קנין לגוי להפקיע מן המצוות? ... נראה לי לתרץ ולא מטעמיה, וטעמא דסוגיין דירושלמי (דמאי ב, א) דפשיטות אמר דפירות גוי בשביעית פטורין היינו טעמא כמו בתרומות ומעשרות, אתי קרא: 'דגנך' למעוטי דנכרי.... הכי נמי תנינא בספרא (פרשת בהר פרק א פסקא ו): 'והיתה שבת הארץ { לכם - ולא לאחרים'...
 ודלא כפירוש קרבן אהרן: ולא להאכיל לגוים {מפירות השביעית}... דהא שם בסמוך (בהלכה ז) כתוב **ולשכירך ולתושבך אפילו מן הגוים**... ולכן לא ניחא ליה לפרש ולא לאחרים להאכיל לנכרים, אלא כנ"ל.

❖ לדעת ה'פאת השולחן', מהו הטעם לכך שאין קדושת שביעית בפירות הגוי?

72. הרב יעקב וילובסקי - בית רידב"ז דף נד עמוד א - דף נה עמוד א
 ראיתי בספר פאת השולחן... דגבי שביעית כתיב 'לכם' ונתמעט נכרים... וזה פשוט מאד דאין מכאן שום הוכחה כלל... ומרן ז"ל הביא גם כן האי סברא בתשובתו {מקור 68}... וזה פשוט שמביא הדברים הללו אחורי הקולמוס ולאיה סניף, ואין בונה מזה שום ראייה, דאם לא כן לא היה צריך יותר לפלפל... כיון ד'אין קנין לגוי בארץ ישראל', אם כן לדידיה לא נוכל למעט מ'לכם' את הגוי... ונוהג שביעית גבי שדה נכרים, דהא הוי 'לכם', **ואך הקדש** דחל ההקדש, ממעטינן ערלה ושביעית מ'לכם'.

ואך הקדש - לדעת הרידב"ז הפסוק 'לכם' אינו ממעט גוי, שהרי לגוי אין קנין. אלא ממעט הקדש שיכול לחול גם על בימינו.

❖ לדעת ה'בית רידב"ז', מדוע אין לדרוש את המילה 'לכם' באופן שממעט גידולי גוים?

73. הרב שלמה זלמן אויערבך - מעדני ארץ שביעית סימן י אותיות ג, ז, ט
 ראיתי בספר תורת הארץ (ז, לח) שמעתיק דברי הפאת השולחן וכתב: "נראה דשיטתו היא, אף דבשאר מצוות התלויות בארץ אמרינן אין קנין, וגם כשהקרקע היא ביד גוים עומדת היא בקדושתה, מכל מקום בשביעית ילפינן מ'לכם' דיש קנין לגוי להפקיע משביעית, ומותר מהתורה גם לעבוד בקרקע של הגוי בשביעית... אך לא מסתבר לומר דלענין כל שאר מצוות התלויות בארץ נאמר אין קנין והארץ בקדושתה עומדת, ולענין שביעית נאמר דיש קנין ואין על הקרקע שום קדושה. על כן נראה לי דשיטת הפאת השולחן, אף דאין קנין והקרקע בקדושתה עומדת גם כשהיא ביד גוי ואסור לעבוד בה מהתורה בשביעית, מכל מקום ממעטינן מ'לכם' דאין חל קדושת שביעית על הפירות שגדלו אצל הגוי בשדהו" {עד כאן מספר תורת הארץ}...

(ז) {והטעם לזה} כיון דהפקירא דשביעית הוא הפקעת הממון מרשות הבעלים, לכן לא נוהג כלל דיני שביעית בפירות גוי משום דכמו שאין נוהג בהם חובת הפקר, כך אין נוהג בהם שאר דיני שביעית, דהא בהא תליא... גם מסתפק אני דאפשר שעיקר המושג של 'קודש' אף בכהאי גוונא שהוא שלו לכל דבר ולא הוי כלל ממון גבוה, מכל מקום עיקרו של דבר זה הוא מעין הפקעת זכות הבעלים... ומכיון שכן יתכן לומר דממונא דגוי לא הפקיעה תורה ולא קידשה אותם בשום קדושה, ולכן אינם נוהגים... שביעית בשל גוי...
 (ט) סוף דבר.. להך טעמא דממעטינן פירות גוי מקדושת שביעית משום דרשא ד'לכם', היינו דוקא לגבי הפירות, מה שאין כן גוף הקרקע לא פקעה כלל מקדושתה ואסור מהתורה לישראל לעבוד בה עבודת הארץ.

❖ השוו בין דברי ה'תורת הארץ' והרב אויערבך, לבין דברי הרב ישראלי במקור 30.

74. הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג - פסקים וכתבים חלק ג סימן נד עמוד רכב
 לעניות דעתי אין הכוונה ב'לכם' - ולא לגוים' על הפירות בלבד, ולא מסתבר לעניות דעתי לומר דבפירות תליא מילתא... דקדושת הפירות דשביעית באה מקדושת הקרקע וכדאמרינן בנדרים (נח, ב) 'שאני שביעית דאיסורא על ידי קרקע'... וכוונת הדרשה דתורת כהנים היא: 'שבת הארץ לכם' היינו ששבת הארץ היינו שמיטת קרקע ניתנה רק לכם.. ומסתבר דכשהשדה של ישראל אף שהפירות קנויים לגוי חלה קדושת שביעית על הפירות.

75. הרב אברהם יצחק הכהן קוק - שבת הארץ קונטרס אחרון אות כ

יש לומר... דאפילו האוסרים פירות שביעית של נכרים וסבירא להו דנוהג שביעית בקרקעות שבארץ ישראל, גם זהו אליבא דכולי עלמא איסור דרבנן.

ויש לומר, שעיקר הגזירה באה רק כשהיו רוב השדות של ישראל והיתה מתקימת שבת הארץ כראוי, ורק על ידי מיעוט השדות של הגוים תבטל השבת הארץ, ולא יהיה ניכר הבדל משל ישראל לשל נכרים, ויבואו על ידי זה לזלזל בפירות של ישראל ובקדושת שביעית של ישראל בקרקעותיהם. אבל בזמננו, שרוב השדות עדיין ביד נכרים ומיעוטא דמיעוטא הוא ביד ישראל... ואין שבת הארץ ניכרת כלל בהמיעוט של ישראל נגד הרוב של נכרים, יש לומר דאין מקום לגזור על של נכרים משום של ישראל, על הרוב משום המיעוט... ונראה שזה היה גם טעם מנהגם של ישראל בשנים קדמוניות בארץ ישראל, שגם המחמירים לנהוג קדושת שביעית בשל נכרים מעיקר הדין, גם הם העידו שלא היה כן המנהג בימיהם...

בזמן חכמי הש"ס... היו רוב השדות, או רבים על כל פנים... של ישראל, ועל כל פנים לא נתבטל הישוב היהודי בארץ ישראל מכפי החזקה הקודמת שהיה רוב השדות של ישראל, לפיכך היו הולכים המנהגים על פי ההלכה הנובעת מגזירה של גויים אטו של ישראל, דהוי גזירת מיעוטא אטו רוב.

אבל עתה שבעוונותינו הרבים נתבטל הישוב לגמרי הרבה שמיטות ויובלות, ורוב הקרקעות הם ביד גוים, אין סברא לגזור רובא משום מיעוטא שביד ישראל... כיון שמאז נתבטל הישוב ונפסק כח הגזירה בפועל, יש לומר שפיר שעכשיו כשחזרו ישראל, כל זמן שהם מועטים וקרקעותיהם מועטים לגבי הגוים לא שייך לומר שתחול עתה הגזירה שהיתה בזמן שהמצב היה אז הפכי ממה שהוא עתה... ורק כשיבא הדבר לידי כך שישב מצב הישוב לכמו שהיה בעת שהחלה הגזירה, ויהיה רוב הקרקעות שבארץ ישראל של ישראל, אז יהיה צורך לדון בדבר, אם הגזירה שנתבטלה על ידי ביטול הישוב, חשיבא מבוטלת, באופן שצריך מניין חדש עליה, או שהיא תשוב ותחול ממילא, מאחר שהיא ראויה לחול מצד הישוב שחזר להיות כמאז בזמנה.

❖ **השוו לדברי הרב שטרנבוך במקור 38, מה הדין בזמן הזה לפי הרב קוק ולפי הרב שטרנבוך?**

האם הזהיר בפירות שגדלו בקרקע הגוי רשאי לקנות או למכור למי שאינו זהיר בכך?**76. רבי משה מטראני - שו"ת מבי"ט חלק א סימן כא**

ולענין הנהגים ואוכלים פירות שביעית בקדושתן כפי מה שכתבתי, אם יוכלו לקנות או למכור פירות שביעית לאותם שאינם אוכלים אותם בקדושת שביעית, היה נראה בתחלת המחשבה שהיה אסור למכור ולקנות.

אבל בדקדוק היפה נראה שמוותר לקנות ולמכור להם, ולא יחושו לומר שהם מוסרים להם דמי שביעית ולא יאכלום בקדושתם. וכן אם ימכרו להם מעט פירות שביעית שלא במדה, לא יחושו עליהם על מה שלא יאכלום בקדושה, אף על פי שהם מצווים לדעתנו האוכלים פירות שביעית בקדושה... כשהדבר להם התר שסומכים על המורים להם התר בדין תורה לא נדון אותם לדעתנו כעורים שלא לתת לפנייהם מכשול...

ויש לי ראייה על זה ממתניתין דיבמות (א, ד) גבי **צרת ערוה פלוגתא דבית שמאי ובית הלל**... ותנן בסיפא אף על פי שאלו אוסרים ואלו מתירים, אלו פוסלין ואלו מכשירין, לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי... לפי שהיו מודיעין להם אותם הבאים מן הצרות ופורשים... משמע דדוקא אותם שהיו אסורות לבית הלל היו מודיעים להם בית שמאי כדי שיפרשו מהם, אבל האסורות לבית שמאי ולא לבית הלל... בית שמאי, שהיו אסורות להם היו משיאים אותם לבית הלל - שהיו מותרות להם... ובנדון דידן נמי מה שהוא אסור לנהגים ומחמירים בפירות שביעית - יכולים למכור וליתנו לנוהגים התר על פי המורים להם. ושמעינן נמי מהכא, שיכולים לסמוך גם כן המחמירים על המקילים אם יאמרו להם 'פירות אלו אינם פירות שביעית' כדי שיוכלו לאכול אותם אחר הביעור.

צרת ערוה... - אח שמת ולו שתי נשים: אשה האסורה לגיס באיסור מצד אחר (ערוה), ועוד אשה שאינה אסורה (צרה). בית שמאי ובית הלל נחלקו האם ה'צרה' אסורה ליבום לאח שהערוה אסורה עליו, או לא. למרות זאת לא נמנעו מלישא נשים אחד מהשני.

יחידה ח: פסיקת ההלכה בקדושת פירות שביעית בגוי

כשחלה על הפירות קדושת שביעית, ממילא לא יכול לחול חיוב תרומות ומעשרות. לכן חלק ממחלוקת המבי"ט ורבי יוסף קארו היתה האם צריך להפריש תרומות ומעשרות (מבי"ט - לא צריך; ר"י קארו - צריך). לכל השיטות, חיוב בתרומות ומעשרות יחול רק כאשר יהודי רכש את הפירות לפני שלב המירוח.

77. רבי זוד בן זמרה - רדב"ז - שמיטה פרק ד הלכה כט
ומיהו כיון שאין קנין לגוי להפקיע קדושת הארץ, נהי דפירותיהן וספיחיהם מותרין, מכל מקום צריך לאכלן בקדושת שביעית, הילכך יש למצוא טעם על מה סמכו שאין מדקדקין בדבר ועושין סחורה בפירות שביעית, ונוהגין בה כשאר השנים?

ויש לומר: דסמכו להם על הגאונים דפסקו הלכה כרבי דאמר שביעית בזמן הזה דרבנן, וכיון דעיקרו מדרבנן ואיכא מאן דאמר דיש קנין לגוי להפקיע הארץ מקדושתה - סמכו עליו במילתא דרבנן.

78. הרב יוסף קארו - שו"ת אבקת רוכל סימן כד
אחר כך כתבו לי מירושלים תובב"א, כי כן מנהגם מימי קדם להפריש תרומה ומעשרות בשביעית מפירות שזרע הגוי בשדהו ונתמרחו ביד ישראל, וכמו שכתבתי והנהגתי.

79. שולחן ערוך והגהת הרמ"א - שולחן ערוך יורה דעה - סימן שלא סעיף יט
שולחן ערוך: שנת השמיטה כולה הפקר ואין בה לא תרומה ולא מעשרות כלל...
הגהת הרמ"א: ויש אומרים: אם גוי מכר פירות בשביעית לישראל, וגמר מלאכתו ביד ישראל, חייבים בתרומה ומעשר.

80. רבי יוסף מטראני - שו"ת מהרי"ט חלק א סימן מג
אף על פי שהרב מהרי"ט קארו ז"ל היה חוכך להחמיר והיה נוהג להפריש בלא ברכה, אחר כך הכריחו אבא מארי ז"ל וחכמים שעמו בפומבי שלא יעשרו כל עיקר, דחומרא דאתי לידי קולא הוא שיש בדבר הפסד פירות שביעית, ולא היה מי שערער בדבר.
ועתה הראו לי נוסח פסק שכתב הרב מהרי"ט יוסף קארו ז"ל לחלוק על דבריו.

81. רבי אליעזר אזכרי - ספר חרדים - מצוות התלויות בארץ ישראל הקדמה
בפירות שגדלו בקרקע נכרי בשביעית, או מה שזרע כשבאו ליד ישראל, מוכח בהדיא מכל מה שכתבנו למעלה דהם כגדלו בקרקע ישראל דמי... וכן היה נוהג ומנהיג גדול הדור מהרי"ט משה מטראני ז"ל. גם גדול הדור כבוד מהרי"ט יוסף קארו זצ"ל בסוף ימיו כשחבר שלחן ערוך כתב סתם 'שנת השמיטה אין בה לא תרומות ולא מעשרות', ולא חלק בין פירות הנכרי לפירות ישראל, וכן עמא דבר.

82. הרב יוסף קארו - שו"ת אבקת רוכל סימן כה
אמר יוסף קארו אחר שכתב החכם הר' משה מטראני {המבי"ט} אגרת זאת השנית רצה לעשות מעשה כדבריו בשמטה שעברה ומיחו בידו, ובשמטה זו שהיא שנת השלי"ד הקשה את רוחו ואמץ את לבבו לתקוע עצמו לעשות מעשה כדבריו ביד רמה, וקמו כל חכמי העיר ועיינו בדבריו הראשונים והאחרונים וראו שאין בהם ממש, והכריזו בבתי כנסיות בגזרת נדוי שכולם יפרישו תרומות ומעשרות מפירות הגוי שנתמרחו ביד ישראל בשביעית כמו בשאר שנים, נאם הצעיר יוסף קארו. הכרנו וידענו שנדפס מכתב ידו של מורינו הרב והיא כתיבת ידו ממש וכל הנזכר אות באות חתמנו שמותינו משה גאלאנטי.

83. הרב חיים יוסף דוד אזולאי - ברכי יוסף יורה דעה - סימן שלא אות ט
תשובה למה שכתב הרב ספר החרדים דמרון בסוף ימיו כשחיבר זה השלחן לא חילק וכו', דהרי... התשובה הנזכרה היא שנת שלי"ד לפני מותו סמוך למיתתו, כי בניסן שנת שלי"ה נלקח ארון האלקים כנודע, ואיכא אסדהתיה דרב מהרי"ט גאלנטי הזקן הרב המוסמך, אשר יאמר כי הוא זה כתב יד הקדש מרון ז"ל {בסוף

מקור 82}. וגם תשובה מוצאת למה שכתב מהרי"ט {מקור 80} שהרב המבי"ט וחביריו הכריחו שלא יעשרו, ואעיקרא מרן היה חוכך להחמיר וכו', דלשון זה מורה דמרן גם בתחילה היה מסתפק והיה חוכך בדבר.. וגם זכינו למען דעת מנהג עיר הקודש ירושלים מזמן הגאון מהרל"ח {רבי לוי בן חביב} שהיה בזמן מרן, והיה מאז ומקדם להפריש תרומות ומעשרות.

ואולם פש גבן חקור דבר אנן מה נענה לשני כתובים המכחישים זה את זה? אסהדתיא דרב הוא הקדוש רבי אלעזר אזכרי בספר החרדים {מקור 81}, ועדות ביהוסף אבי התעודה מהרי"ט {מקור 80}...?

והקרוב אלי דמכי סליק רב לבי קברי, והיתה מנוחתו של מר"ן זצ"ל, הנהיג הרב המבי"ט להפך, שהאריך ימים כעשר שנים אחריו... יתכן דבשנת שלי"ה עצמו איזה חדשים קודם שנפטר מרן והיה שוכב בדמשק ערש בחוליו אשר מת בו, ובו כפרק שרצו להפריש מהיין של פירות שביעית, גברה יד הרב המבי"ט שלא בידעת מרן ז"ל שהיה בדבקי מיתה, והנהיג שלא לעשר... כלומר שהכריחו הרב המבי"ט וחביריו אחר פטירת מרן או סמוך ממש לפטירתו לרבנן דהוו סברי כמרן שלא יעשרו, ומשם גמרו שלא לעשר בצפת ת"ו, והיינו דכתב הרב ספר החרדים וכן עמא דבר.

אבל לא שמרן ז"ל נמצא במעמדם וביטל דעתו או חזר והודה להם... דכבר נתברר להפך. וממה שהוצרך הרב המוסמך להעיד על כתב מרן, ונכתב בספר דבריו של גדול הרב מהרי"ם גאלנטי הזקן, יש מקום לצדד דאחר רבות בשנים רבני צפת עצמם היו מסופקים אם מרן חזר בו... ולזה הוצרך הרב המוסמך מהרי"ם גאלנטי להעיד על כתב מרן... ולכל הדברות ידענו נאמנה כי דעת מרן מתחילה ועד סוף כרבני ירושלים ת"ו לעשר.

מהיין של פירות שביעית
- כיון שמדובר בשנה השמינית, לכן כנראה הדיונים נסובו על יין שמינית, ולא על פירות.

84. הרב ישראל משקלוב - פאת השולחן קונטרס שבסוף סימן כג

ודאי דעד עלותו למרום החזיק כפי פסקו, וכן המנהג גם עתה בכל ארץ ישראל. ומה שכתב מהרי"ט ובתריה גריר ה'חרדים' {רבי אליעזר אזכרי} דמרן בית יוסף חזר ונהג כהמבי"ט - כבר גלוי וברור מדברי מרן הקדוש האחרונים בשנת שלי"ד שביעית האחרונה שבימיו וחותרו אמת, דעד סוף ימי חייו החזיק.

85. הרב אברהם יצחק הכהן קוק - שבת הארץ פרק ד הלכה ל

וכבר הוסכמה ההלכה שאין קדושת שביעית נוהגת כלל בפירות של נכרי, וחייבים הם בתרומות ומעשרות כשגמרו ישראל.

86. חזון איש שביעית סימן כ - עמוד 290

לא מצינו בראשונים ואחרונים מי שיאמר שאין קדושת שביעית נוהג בשל נכרים זולת מה שהזכירו שנחלקו בזה הבית יוסף והמבי"ט, ולפי דברי מהרי"ט החרדים והשלי"ה חזר הבית יוסף והורה כמבי"ט, ולפי הנדפס באבקת רוכל בשנת שלי"ד עדיין החזיק הבית יוסף בשיטתו, ועדותן של הגאונים שחיו בחיי מרן והיו גדולי הדור בדור שלאחריו ודאי קים להו טפי בדבר ועדותן מכרעת נגד דבר הנדפס לאחר דורות הרבה ולא מרן הבית יוסף חתם עליה

[וכעת ראינו בגליון חזון איש מהלכות שביעית סימן כ ס"ק ז כתוב וז"ל: אחר כך הגיע לידינו ספר ברכי יוסף וכתב דכתב יד מרן היה מקויים על ידי מהרי"ם גאלנטי ואין בו ספק. ויפה כתב הברכי יוסף דאחר שנדה הבית יוסף בראשית שנת שלי"ד נשתנה המנהג בצפת על פי המבי"ט. ואמנם מה שכתב הברכי יוסף שהיה הדבר אחר פטירת מרן או בחליו שלא הסכמתו, תמוה מאד דודאי חכמי צפת שהסכימו עם מרן לא היו עושים דבר נגד מרן ונגד דעת עצמן. גם לשון מהרי"ט מבואר דהכריחו למרן ונענה להם. ואם עדות הזקנים היתה שלאחר פטירתו או בחליו עשו כן היה כותב כן בהדיא.

אבל עיקר דברי הברכי יוסף אינם מובנים, וכי זו לא שכיח שגאון יחזור מהוראתו? והלא קדוש מרן וכל החכמים מגמתן למען הדין והאמת! ושפיר יש לומר דאחר הכרזת נדוי לעשר כי הדבר ספק וראוי להחמיר, הרבה עליו המבי"ט בראיות וקם מרן בשיטת מבי"ט, והתיר הנדוי ונתן להם רשות שלא לעשר, ומרן משך ידו כי היה הדבר מרופה בידו, ולא עשה מעשה לצוות שלא לעשר...

בכל אופן נתבאר שנהגו בצפת כהמבי"ט, ואף לדברי הברכי יוסף שהיה אחר פטירת מרן מכל מקום הוא מנהג כהלכה... ואמנם העיקר כעדות מהרי"ט שמרן חזר בו].

❖ **עיון נוסף: עיינו בדברי החזון איש שהביא ראיות נוספות לדבריו. אך הרב ישראל דוחה את ראיותיו בסוף כרך א של ספר 'ארץ חמדה'.**

87. הרב עובדיה יוסף - שו"ת יביע אומר חלק י - יורה דעה סימן מב
 כתב בשו"ת זכר שמחה (סוף סימן ריז) בשם הגאון מהר"ש סלאנט, שמנהג העולם לסמוך על דעת הפוסקים דשביעית אינה נוהגת בשל גוי. וכן כתב בשמו בספר "תורת רבינו שמואל סלאנט" (הנדפס מחדש עמוד רצה), דלית דחש לדעת השלי"ה {מקור 93} שהחמיר בשל גוי. שכבר הכריעו הפוסקים רובם ככולם דיש קנין לגוי בזמן הזה להפקיע מחיוב קדושת שביעית.

88. הרב אברהם שפירא - הקדמה לספר קטיף שביעית
 במחלוקת של הבית יוסף והמב"ט, אין בכח של גדולי הדורות האחרונים להכריע מדעתם ההלכה כמי. ובכל אלו גם אם ירבו ראיות כחול, לא יוכלו להכריע באותה מחלוקת שדנו בהם רבותינו הבית יוסף, המב"ט והמהר"ט, ועשו את הש"ס כמרקחה להוכיח מכאן ומכאן, ולא הודו זה לזה מכח ההוכחות האלו. ופוק חזי בתשובה הארוכה של הבית יוסף באבקת רוכל, שהאריך מאד מאד רק בדיחוי ההוכחות המרובות של המב"ט, ולביסוס שיטתו הוא בתשובה זו לא האריך כלל, אלא כתב רק זאת: שכך כתב הרמב"ם ושכך היה המנהג בירושלים, וזה לבד סגי לו לפסוק הלכה למעשה...

וכן נקבע המנהג בארץ לנהוג כבית יוסף, שאין קדושת שביעית בפירות נכרי. ואם כי יש שהוכיחו מספר חרדים' שנהגו כהמב"ט, הנה ה'ספר חרדים' נדפס לאחר פטירת המחבר, ונדפס לא בצפת אלא בוונציה, ואחרי שהחיד"א {מקור 83} הביא... שנהגו כבית יוסף ולא כמב"ט, אין לסמוך על עדות המדפיס בוונציה נגד החיד"א, שהוא מרא דעובדא בקביעת מנהגי ארץ ישראל. ולכן הכריע רבי ישראל משקלוב, תלמיד רבינו הגר"א בספר 'פאת השלחן' שהוא ראש וראשון בין הפוסקים האחרונים בהלכות התלויות בארץ. ואחריו נהגו כן בארץ, ורק צדיקים מיוחדים נהגו בצנעא להחמיר כהמב"ט, שהרי בית יוסף הביא שיש איסור לנהוג כמב"ט.

❖ **הרב שפירא כתב ש'אין בכח של גדולי האחרונים להכריע מדעתם ההלכה כמי'. האם לדעתו מותר להחמיר במחלוקת זו כדעת המב"ט?**

89. הרב משה שטרנבוך - תשובות והנהגות - כרך ה סימן שז
 ולמעשה, הלוא דעת הראב"ד, הרי"ש, הרשב"א, הריטב"א, הרי"ש סיריליאנו, המהר"י קורקוס, המב"ט, המהר"ט, החרדים, השלי"ה, החיי אדם, הנצי"ב (והגאון הקדוש השרף הגר"ל דיסקין זצוק"ל החמיר בזה לעצמו), וכן הוכיח המב"ט שכן דעת הרא"ש בשם ר"ת, וכן הכריע רבינו החזון איש.

ואף שאמת הדבר שיש שהכריעו שאין קדושה בשל נכרי כמו מרן הבית יוסף, מהריט"ץ, מהר"ם גלאנטי, וכן מסיק בברכי יוסף, ובפאת השולחן, ובמשכנות יעקב, ובערוך השולחן, ועוד.
 מכל מקום הלוא כתב השלי"ה שיכל הנוסע לארץ הקדושה, נוסע בשביל לקדש את עצמו לקיים את המצוות אשר שמה'. ועיין שם עוד מה שמביא בשם ספר החרדים וז"ל 'כל הבאים לדור בארץ ישראל, חייבים להזהר מאוד בשמיטה ובכל מצוות התלויות בארץ, כדי שלא תהא מצות הדירה בארץ ישראל באה בעבירת ביטול מצוות התלויות בה ונמצא הפסדה יתר על שכרה'. ואם מיקל בקדושת שביעית בפירות גוי, נמצא שלכמה פוסקים עובר בקביעות באיסור דרבנן או אפילו מדאורייתא, ולכן מחזיקים אנו בשיטת החזון איש שהלכה שיש קדושה בשל נכרי וכמנהג ביישוב החדש.

אמנם לא באתי בדברים אלו לחלוק או לפקפק במנהג העתיק שבירושלים שנהגו שלא לשמור קדושה בשל נכרי... רק כוונתי היא, שכשמוכרים מוצרים מיבול גוים, אין לכתוב "ללא חשש שביעית", אלא ראוי לכתוב על המוצר באופן בולט שזהו מיבול גוים, ולא להסתיר שסומכים על ההיתר שאין קדושה בשל נכרים, והקונה יבחר אם לסמוך להקל או לא.



יחידה ט: האם ניתן לקנות יבול גוי בשמיטה?

בשיעור מספר 9 עסקנו בסחורה בפירות שביעית, ושם ראינו שאסור לקנות פירות שביעית מעם הארץ. הטעם לכך הוא, שהכסף שאותו משלמים בתמורה לפירות נתפס בקדושת שביעית, ויש להשתמש בו אך ורק לצורך קניית דברי מאכל. עם הארץ שיקבל כסף בתמורה לפירות שביעית עלול להשתמש בו לקניית דברים אחרים, וכן עלול להעביר את הכסף הקדוש לאחרים, ולהכשיל אותם באיסורי שביעית. כעת נבחן האם איסור זה שייך גם כאשר קונים פירות שביעית מגוי.

90. תוספתא מסכת שביעית (ליברמן) פרק ו הלכה כ
אין מוכרין ואין לוקחין מן הגוי ומן הכותי פירות שביעית. אחרים אומרים: מוכרין לכותי עד ארבעה אסרות.

91. רבי משה מטראני - שו"ת מב"ט חלק א סימן כא
והרוצה לחוש למה שכתבתי שפירות הגוי חייבים **בביעור**, נראה דצריך לקנות כל הדברים הצריכים לו ממה שגדל בשנת ששית, דמה שגדל בשביעית אפילו קודם הביעור לא יוכל לקנות מן הגוי. כדתיא בתוספתא: 'אין מוכרין ואין לוקחין מן הגוי ומן הכותי פירות שביעית'.

אבל כי דייקנין טפי משמע דמותר לקנות מהם, כל שלא הגיע זמן הביעור. דהכי משמע בתוספתא דמייתנין בשלהי יבמות: 'גוי שהיה מוכר פירות בשוק ואמר של עזיקה הן' וכו'... לפירוש רבותיו של רש"י ז"ל דאיירי בשנת שביעית וקתני שהיה מוכר אין חוששין... נראה דהאי תוספתא דמייתני גמרא פליג אההיא דקתני: 'אין מוכרין ואין לוקחין מן הגוי ומן הכותי'.

ונראה דטעמא דלוקחין משום דדוקא לעם הארץ הוא דאמרינן דאין לוקחין ממנו, משום דמצווה הוא לאכול דמי פירות שביעית בקדושת שביעית ושמה לא יאכל. אבל גוי דאינו מצווה לא איכפת לן, ואדרבה עדיף טפי לקנותם כדי לאכול אותם בקדושת שביעית, דפרי לעולם היא בקדושתו...

- ❖ **האם לדעת המב"ט התוספתא שבמקור הקודם נפסקה להלכה?**
- ❖ **מדוע לדעתכם סובר המב"ט ש'גוי דאינו מצווה לא איכפת לן'?**

92. רבי יוסף מטראני - שו"ת מהרי"ט חלק א סימן מג
ונמצא בתוספתא {מקור 90}: 'אין מוכרין ואין לוקחין פירות שביעית מן הגוי, ולא מן הכותי'. ויש שרצו ללמוד ממנה שלא לקנות מן הגוים כלל, ונותנין טעם לפי שהדמים של הפירות חל עליהם קדושת שביעית ואסור למסור להם דמי שביעית. ונראה שאין לסמוך עליה לאסור לקנות מן הגוי דמאותה דפרק בתרא דיבמות גוי שהביא פירות ואמר של עזיקה...

ועוד סבור אני לומר שכיון שכל זה הוא מטעם קדושה דאקרי קדוש, כל שהוא ביד הגוי נפקה מקדושתה מהא דאמרינן פרק יש בכור... ובאו בה פריצים וחיללוה: מכיון שבאו ליד גוי נעשו חולין.

93. רבי ישעיה הורביץ - של"ה שער האותיות אות הקו"ף - קדושת האכילה (א) אות קלח
והנראה בעיני, שמה שכתב הרמב"ם פירותיה מותרין, היינו כשהגוי נותן לו בחנם, או מוכר לו בעד חתיכת בשר, וכיוצא בזה, שלא יש חשש שיבא ליד ישראל, אבל לקנות ממנו בדמים אסור, מאחר ששביעית תופס דמיו ושניהם נשארין בקדושת שביעית, כמבואר ברמב"ם (שמיטה ו, א). נמצא, זו הפרוטה שנתן להגוי בעד הפירות שקנה ממנו, הוא מחויב לאכול הפירות בקדושת שביעית, והפרוטה נתקדשה להוציא ולאכול בקדושת שביעית, ואם תבוא זו הפרוטה ביד ישראל, נמצא נכשל בה בקדושת שביעית...
גם, אין סברא לומר דלאותו מאן דאמר דהשתא שביעית דרבנן, לא גזרו רבנן שיהא תופס דמיו. דכל כהאי לא הוה ליה לתלמוד למסתם אלא לפרש, דכל מה דתיקון רבנן כעין דאורייתא תקנו. כל הפלפול הזה למאן דאית ליה דהוי מדרבנן, אבל למאן דסבירא ליה דהוי דאורייתא, וכן הדעת נוטה, פשיטא דאסור לקנות מהגוי בדמים. וכן שמעתי, שאנשי מעשה פה בירושלים היו נוהגין כן, שלא לקנות מגוי.

בביעור - כל פרי הקדוש בקדושת השביעית, ונגמר מהשדה צריך לבצע בו 'ביעור' שביעית' כשהכוונה היא שצריך להוציא אותם מהבית ולהפיקם.
גוי שהיה... רבותיו של רש"י - בגמרא ביבמות הובאה תוספתא הדנה ב'גוי המוכר פירות בשוק' ולפי רבותיו של רש"י מדובר בשביעית, למרות זאת לא חל איסור מיוחד לקנות אצלו, אלא אם הפירות אסורים.
דמצווה הוא... - כיון שעם הארץ הוא יהודי, חלים עליו מצוות השמיטה ולכן אנו חוששים שכשנביא לו כסף הקדוש בקדושת שביעית, הוא לא שישתמש בו בצורה נכונה, אבל גוי אינו חייב במצוות ואין חשש.



94. הרב ישראל משקלוב - פאת השלחן קונטרס בסוף סימן כג

ואשר האריך הרב {מהרי"ט} דמותר לקנות פירות ותבואה מגוי בשביעית, יפה דן והורה... ודלא כהרב השלי"ה ז"ל דהפריז על המדה מרוב חסידותיה ופסק דאסור לקנות מגוי מפני שהמעות קדושים בידו ומכשיל לישראל... והשלי"ה ז"ל לא ראה תשובת מהרי"ט הנ"ל ולכן החמיר והפחיד לכל בחומרא שלא נשמע מעולם, היפוך הירושלמי (דמאי ב, א) הא דרבי יהושע בן לוי דקנה בשביעית מגוי... אמנם שים עיניך במה שכתבתי לעיל (מקור 35) באורך בראיות ברורות מספר התרומה וסמ"ג ובירושלמי מפורש דלפי בירור הפסק מרבינו ורוב הפוסקים דשביעית דרבנן... קימא לן יש קנין... וזו היא תקנה גדולה להדרים בארץ ישראל בזמן הזה... ואם כן ודאי ברור כשמש דמותר לקנות תבואה ופירות מגויים בארץ ישראל ולאכלם בלא קדושת שביעית.

95. הרב יעקב וילובסקי - בית רידב"ז - דף נז עמוד א

והנה בדבר לקנות שביעית מנכרי אסור לדעת השלי"ה הקדוש ז"ל, ולדעתנו, ואפילו למהרי"ט דמיקל, הני מילי לקנות מנכרי {ישירות} דסבירא ליה שאינו תופס את דמיו... אבל לפי ההיתר {מכירה} הזה שנוהגין, כשישראל קונה פירות שביעית מן הקאלניסט {מושבות} תופס את דמיו, והוא לא ינהוג ביה בקדושת שביעית, ואסור למסור לו.

קניית פירות מגויים מחו"ל

96. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק ח הלכה ג

פירות חוץ לארץ שנכנסו לארץ לא יהו נמכרין לא במדה ולא במשקל ולא במנין אלא כפירות הארץ ואם היו נכרין מותר

❖ **עיון נוסף: עיינו ברמב"ם שמיטה פרק ו הלכה ה שפסק ירושלמי זה להלכה.**

97. רבי משה מטראני - שו"ת מבי"ט חלק א סימן כא

וגם יש לנו תקנה בארץ ישראל בשנת השמיטה לאכול מן התבואה והפירות הבאים מחו"ל הניכרין שהן מחו"ל כגון אורז חו"ל דמינכר, כדאמר בירושלמי (דמאי ב) ואפילו אותם שאינם ניכרים, אם ידוע שרוב אותם הפירות מחו"ל לוקחין מהם בסתם, כדתניא בתוספתא (דמאי ג) 'מצרפין פירות חו"ל על פירות שביעית, כדי שירבו על פירות מוצאי שביעית לפוטרו מן המעשרות' פירוש: דמצטרפין פירות חו"ל ופירות שביעית שפטורים מן המעשרות אם יש בהם רוב לגבי פירות מוצאי שביעית שחייבים במעשר וליקח מהם בסתם ופטורין מן המעשרות הכי נמי היכא שידוע שרוב פירות מן הנמכרים הם מחו"ל יקחו מהם בשביעית ולא יתחייבו בביעור.

98. הרב אברהם יצחק הכהן קוק - שבת הארץ - פרק ו הלכה ה

פירות של נכרים, אפילו למאן דאמר שאין קדושת שביעית נוהגת בהן, מכל מקום לא גריעי מפירות חוץ לארץ, ואסור למוכרם במדה ובמשקל ובמשורה, אם אינם ניכרים שהם משל נכרים, שאין לישראל כיוצא בהם, אלא שיש לומר שבזמן הזה, שרוב הפירות הם של נכרים, וגם השדות של ישראל הרבה מפקיעים מהם חובת שביעית, מפני הכרח. על ידי היתר של מכירה, עד שפירות של שביעית, שתהיה קדושת שביעית נוהגת בהן מן הדיו, הם דבר שאינו מצוי, על כן לא שייך לגזור רובא אטו מיעוטא.

99. חזון איש שביעית סימן יד אות יב

ואין לנו אלא מה שאמרו חכמים למדוד ולשקול אסור ושאר דברים לא מצינו שאסרום, ואיסור לשקול ולמדוד נראה דאינו אלא בפירות אילן, אבל ירקות וזרעים כיון שהן אסורין משום ספיחין ואין לנו אלא ירקות חו"ל כנכרין, שהרי ליכא ירקות ארץ, ומיהו אם מצוין ירקות של נכרי שאין בהן איסור ספיחין ויש בהם ק"ש אפשר דאתא לאחלופי, ומיהו נראה דאם רוב השוק של חו"ל, הו"ל כנכרין



100. הרב יצחק יעקב וויס - שו"ת מנחת יצחק חלק י סימן קיד

תמה כבוד תורתו כיון דמנהגינו פה עיה"ק כהבית יוסף ודעימיה שאין נוהגים קדושת שביעית בפירות נכרים, אבל אף על פי כן למה לא ניחוש כמו שאנו חוששין בפירות חו"ל דלא ליתי לאחלופי, הלוא הסיטונאים קונים משדות הערבים ואחר כך מוכרים במדה ובמשקל לבעלי החנויות, על כן נפשו היפה בשאלתו שיפרסמו מדי פעם שהפירות הנמכרים הם פירות נכרים, ועל ידי זה הוי כמו נכרין, וכו' עד כאן תורף דבריו היקרים... כל החנויות שעומדין תחת השגחתנו בעניני שביעית אין להם אלא משל נכרים או משנת הששית או מפירות חו"ל, ובפרט שיש להם תעודה מיוחדת מוועד השמיטה אשר מונח במקום בולט ומפורסם, דבר המעיד שכל מה שמוכרים המה פירות עכו"ם שנלקטו תחת השגחתם, שפיר הוי כמו נכרין דמותר.

יחידה י: אמירה לגוי במלאכות השמיטה

עד כאן עסקנו בדיני השמיטה בקרקע של גוי. ביחידה זו נדון האם מותר לבקש מגוי שיעשה מלאכות קרקע בשמיטה בקרקע השייכת ליהודי או לגוי. ידוע שבשבת נאסרה 'אמירה לגוי', והיא מותרת רק כאשר מתעורר צורך מיוחד, וכאשר הבקשה אינה מפורשת. כפי שנראה, הגמרא מתלבטת האם איסור כזה קיים גם במצוות אחרות, והאחרונים דנו בדין זה בהקשר לשמיטה.

101. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף צ עמוד א

איבעיא להו: מהו שיאמר אדם לנכרי 'חסום פרתי ודוש בה', מי אמרינן: כי אמרינן אמירה לנכרי שבות - הני מילי לענין שבת, דאיסור סקילה, אבל חסימה דאיסור לאו - לא, או דלמא לא שניא?

❖ **עיון נוסף: מהמשך הגמרא לא ברור אם הספק נפשט. עיינו בפסקי הרא"ש בבא מציעא ז, ו; רמב"ם הלכות איסורי ביאה טז, יג; שולחן ערוך אבן העזר ה, יד.**

102. תוספות מסכת בבא מציעא דף צ עמוד א

חסום פרתי... - ומירושלמי דהנוקין גבי מחזיקין ידי נכרים בשביעית דקאמר: 'אומר ליה: *חרוש בה טבאות ואנא נסיבנא לה מינך בתר שביעית*' אומר ר"י דאין ראה {שאמירה לגוי מותרת}, דהתם לפי שהתחיל כבר לחרוש, מפני דרכי שלום {אבל לומר לגוי שאינו חורש לחרוש - אסור}.

אבל הכא דאיסור לאו שרי - אף על גב דבמסכת מועד קטן (יב, א) אמרינן דבשביעית וחולו של מועד אסור אמירה לנכרי, התם משום דשבת ויום טוב חדא מילתא היא, וגזרו אטו שבת.

❖ **תוספות מבארים שגזרו על אמירה לנכרי בחול המועד 'דשבת ויום טוב חדא מילתא היא...'. לדבריהם, מדוע בשביעית אסורה אמירה לנכרי?**

חרוש בה טבאות... - חרוש טוב את הקרקע, ואחרי השמיטה אקנה ממך את היבול.

103. רבי שלמה לוריא - חכמת שלמה - מסכת בבא מציעא דף צ עמוד א

אני אומר: שטעות נפלה בספרים כי בכל מסכת מועד קטן לא נזכר אמירה לכותי בשביעית, דאסור או דשרי, כי בודאי אסור אמירה לכותי בשביעית, אפילו אם תאמר שמותר בשבת לפי שהשביעית תלה השם יתברך קדושה בארץ דכתיב: 'שבת שבתון יהיה לארץ', והבן... וכן בפירוש תוספות לשם (מועד קטן) בכל המסכת לא נמצא רק מועד, ולכן אני אומר שטעה הסופר בין שבת לשביעית.

❖ **איזו מילה החליף ה'חכמת שלמה'? האם לאור גירסה זו ניתן להבין את דברי התוספות?**

104. הרב יוסף באבד - מנחת חינוך מצוה קיב

ודע דשביעית בענין אחד חמור משבת ויום טוב. דבשבת ויום טוב, איכא איסור על העושה מלאכה בעצמו אבל על ידי גוי הוא רק שבות, אך יש עשה בשבת דבהמתו צריכה לשבות, ואם משאיל או משכיר בהמתו לגוי עובר משום שביטת בהמתו בעשה... אך שאר מלאכות כגון חרישה וזריעה עובר אם עושה בעצמו אבל על ידי גוי אינו עובר כלל. ובשמיטה אם עושה עבודת הארץ כגון שחורש שדהו או זורע או קוצר על ידי גוי... בעשה עובר בכל עבודת קרקע אפילו על ידי אחרים דכתיב: 'שבת שבתון יהיה לארץ', 'ושבתה הארץ'.

❖ **האם לדברי המנחת חינוך שאלת הגמרא (במקור 101) נוגעת לאמירה לגוי באיסורי השמיטה?**

האם לדבריו אמירה לגוי בשמיטה חמורה יותר מאמירה לגוי בשבת, או קלה יותר?

105. הרב אברהם יצחק הכהן קוק - שבת הארץ קונטרס אחרון סימן א

כיון שאין זה שבות גמור, אין לנו לגזור כלל על פי זה באיסורים אחרים, אף על פי שמצאנו איסור מצוות עשה בכמה איסורים, ואפילו במידי דרבנן, מכל מקום אין לדמות הענינים זה לזה... **ודי לנו כשגזרו במצוות עשה בשבת דאיסור סקילה**, ולא נוכל להחמיר מדעתנו בזה גם בשאר איסורין דלאו ועשה.

ובספר מנחת חינוך כתב בפשיטות שיש משום ביטול מצוות עשה דשביטת הארץ כשעושה הנכרי עבודת הקרקע, אבל לא הביא שום ראיה לדבריו, כי אם שכן פשוט ליה מפשטא דקרא... אבל לפי מה שכתבנו אין

ודי לנו כשגזרו... - אף שבשבת גזרו גם לאסור אמירה לגוי באיסור עשה שבשבת - שביטת הבהמה, אין ללמוד מזה לאיסורים אחרים, שאין בהם איסור סקילה כלל.



זה מוכרח כלל, דיש לומר... דקאי על ישראל דוקא... ובאמת לא מצינו כלל שום גילוי בדברי חז"ל שיהיה חיוב למנוע נכרים מעבודת השדה בשביעית...
 וכיון שלפי כל דברינו לעיל אין כאן מניעת שביתת הארץ כי אם בבר חיובא {מחוייב במצווה} העובד, נראין הדברים, שאין חילוק בין שדה של גוי לשדה של ישראל, שגם בשדה של ישראל אין ישראל עובר כשהגוי עובד, והאיסור הוא איסור שבות כבכל איסורי תורה.

❖ **האם לדעת הרב קוק אמירה לנכרי מותרת בשמיטה?**

106. מהרי"ל דיסקין - מובא בספר השמיטה עמוד מז הערה 2

יש לדון לפי מה שהקשו האחרונים גבי שבת למה לי איסור שבות דאמירה, תיפוק ליה מטעם שליחות, לפי מה שכתבו תוספות (בבא מציעא עא, א) דלחומרא יש שליחות לנכרי, ותימצו דבשבת הקפידא רק על שביתת הגוף ולא שייכת שליחות, לפי זה בשביעית שהשביתה היא על הארץ אפשר לאסור גם מטעם שליחות.

107. הרב שמואל הלוי וואזנר - שו"ת שבט הלוי - חלק י סימן ר

ובטעם האיסור {אמירה לגוי} מדרבנן איכא כידוע ג' דעות:
 דעת רש"י - (עבודה זרה טו, א) משום 'ממצא חפצך ודבר דבר' - דבור איסור, ואמירה לגוי לא גרע מדבור חול בשבת.
 טעם השני - סברת הרמב"ם (שבת ו, א) ד'דבר זה אסור מדברי סופרים, כדי שלא תהיה שבת קלה בעינין ויבואו לעשות בעצמן'.
 וטעם ג' - משום שליחות גוי לחומרא כשיטת רש"י (בבא מציעא עא, ב)...
 והשתא לפי פשוטם של דברים, אם טעם משום ממצא חפצך ודבר דבר, לכאורה לא שייך בשביעית דלא מצינו דברי חול וכהאי גוונא אסורים בשביעית. אבל לטעם הרמב"ם שיבא לעשות בעצמו פשיטא דשייך גם בשביעית, וכן טעם שליחות לנכרי לחומרא.

למה לי איסור... -
 האחרונים הקשו מדוע צריך לאסור מדרבנן אמירה לגוי, והלא הגוי הוא שליח של היהודי לחלל שבת?
 דבשבת הקפידא... -
 האחרונים תירצו שבשבת אין מניעה לתורה שאדם יעשה מלאכה על ידי שליח, כיון שמה שהיא רצתה זה שאדם לא יעשה פעולה בגופו, ולא היה אכפת לה שהפעולה תעשה על ידי אחרים.

108. הרב משה שטרנבוך - תשובות והנהגות - כרך ד סימן רנו

המנהג פשוט שמסכמים עם גוי בששית שיקנו ממנו בשביעית סכום מסויים של פירות וירקות, ועל סמך זה הגוי חורש וזורע ומוכר. ותמוה דבמסכתא בבא מציעא (צ, א) אמרינן שאם אומר לגוי לחסום פרתו ולדוש בו תבואה שלו [של הגוי], אסור מכיון שעביד בשביל ישראל, וכאן נמי אף דחורש וזורע בשלו מכל מקום עושה זאת עבור ישראל ואסור.
 והדבר מפורש בתוספות שם שפירשו שאסור לומר לגוי לחרוש בשביעית בשדה של הגוי משום איסור דאמירה לגוי שבות... ופירשו דהיינו כשכבר התחיל לחרוש [ובלאו הכי ימשיך לחרוש] שאז אומר כן מפני דרכי שלום, אבל לומר לו שיתחיל לחרוש ולזורע עבור ישראל שמתחייב לקנות ממנו הכל, זה אסור מן הדין... ולגבי שביעית אין קנין לנכרי להפקיע קדושת הארץ, ובדיבורו גורם שיחרוש ויזרע בשביעית, ולכאורה הדבר אסור.
 והגר"ח מבריסק בספרו {מקור 6} מחדש דאף למאן דאמר: 'יש קנין לגוי להפקיע', היינו רק לגבי הפירות, אבל לא את קדושת הארץ עצמה דהיינו האדמה, ולכולי עלמא אסור לחרוש בשביעית בקרקע של נכרי, שהארץ כולה בקדושתה עומדת...
 וצריך לומר שאנחנו רק מזמינים אצלו סחורה, וזה מותר מפני שאנו רק מזמינים והקילו במקום מצוה, כדי שלא ייכשלו חס ושלוים בספיחין וכדומה. אבל הרבה נהגו להזמין אצלו סחורה עם קנין גמור, וצריך ביאור.

❖ **איזו בעייה מעלה הרב שטרנבוך שגופי השיווק הצורכים יכול גוי צריכים לתת עליה את הדעת?**

❖ **מהו ההבדל בין הזמנת סחורה שאותה מתיר הרב שטרנבוך, לבין הזמנה עם קניין?**



יחידה א: חיוב יבולים שגדלו בקרקע של גוי במצוות התלויות בארץ

מקור הדין

2-1. בגמרא הובאה מחלוקת בין רבה לרבי אלעזר: לדעת רבה - אין קנין לגוי להפקיע מידי מעשר, ולדעת רבי אלעזר - מהפסוק 'דגנך' נלמד שיש קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר. הגמרא ציינה שהאמוראים נחלקו אם לומדים מהפסוק 'דגנך' שדגן גוי אינו חייב בתרומות ומעשרות, או שדיגון גוי - מירוח גוי - אינו מחייב בתרומות ומעשרות. **במשנה (דמאי)** נכתב שניתן לעשר מיבול של גוי על יבול של ישראל. לפי הירושלמי, המשנה היא כשיטת רבי מאיר הסובר שאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר הוא למד זאת מהשוואה לדין בעבדים: 'והתנחלתם אותם', שגוים אינם יכולים לקנות יהודים לעבדים ולשלול מהם את חירותם וחיונם במצוות, וכך גם אינם יכולים לקנות שדות באופן שיפקיע מן המצוות. או מהפסוק שמציין ש'הארץ לא תמכר לצמיתות'.

לימוד מהפסוק 'אדמתך'

7-3. בגמרא (בבא בתרא) נלמד מהפסוק 'אדמתך' שאין להביא ביכורים מפירות הגדלים בקרקע הגוי. **תוספות** הקשו, מדוע צריך פסוק מיוחד לעניין ביכורים, והרי לדעת רבי מאיר (שבבבלי, בניגוד לדעתו בירושלמי) יש קנין לגוי לגבי כל המצוות התלויות בארץ? ותירצו: שהפסוק בפרשת ביכורים הוא המקור לשיטת רבי מאיר בשאר המצוות. **רידב"ז** כתב שמקושיית התוספות (שהניחו שיש דין אחד למעשרות ולביכורים) רואים שלפי השיטות שיש קנין לגוי - דין הקרקע כח"ל והיא מופקעת לגמרי מכל מצוות התלויות בארץ. לעומת זאת, **ר' חיים סולובייצ'יק** למד מכך שיש פסוק אחד בעניין מעשרות ופסוק אחר בעניין ביכורים, שבכל מצווה צריך פסוק שיפקיע אותה מהחיוב, ואין דין כללי שקרקע שנמכרה לגוי מופקעת מהמצוות. **נראה שדבריו אינם כתוספות הסוברים שהמקור הוא מהפסוק 'אדמתך' בלבד.** **אחיעזר** כתב שאף שלומדים מהפסוק 'אדמתך' שאדמת גוי היא כאדמת ח"ל, הפסוק 'דגנך' פוטר אותו ממצוות התלויות בארץ גם באופן שהפירות שגדלו אצל גוי הגיעו לידי ישראל, ונתמרחו על ידו. בניגוד לפירות שהגיעו מחו"ל, שחייבים בתרומות ומעשרות מן התורה אם נתמרחו בארץ.

הסבר במחלוקת האמוראים לשיטות רש"י ותוספות

9-8. רש"י כתב שמחלוקת האמוראים תלויה בשאלה האם 'מירוח' הגוי פוטר ממצוות התלויות בארץ: לסובר שמירוח גוי פוטר - אין קנין לגוי; לסובר שמירוח גוי אינו פוטר - יש קנין לגוי. המחלוקת תלויה בשאלה אם דורשים 'דגנך' - ולא דגן גוי' או 'דיגונך' - ולא דיגון גוי. **תוספות** מקשים על רש"י, שלפי כל התנאים דורשים את הפסוק 'דיגונך' - ולא דיגון גוי. לכן הם מבארים שלכל הדעות דורשים 'דיגונך', שמירוח הגוי פוטר. אלא שרבי אלעזר לומד מהפסוק 'דגנך' שתי דרשות - גם שיש קנין לגוי, וגם שמירוח הגוי פוטר מתרומות ומעשרות.

שורש מחלוקת האמוראים

11-10. רבי בצלאל אשכנזי כתב שמחלוקת האמוראים אם 'יש קנין לגוי' היא מחלוקת כמי מהתנאים לפסוק. **הסברו מתאים לשיטת רש"י, כי לפי תוספות מחלוקת האמוראים שונה ממחלוקת התנאים.** הרב **טוקצ'ינסקי** כתב שמחלוקת רבה ור' אלעזר היא האם קדושת הארץ היא גם כשאין יהודים הגרים עליה, או רק כשיש יהודים הגרים בה.

יחידה ב: פסיקת הרמב"ם

12. רמב"ם כתב שקרקע שנקנתה על ידי גוי בארץ ישראל נשארה בקדושתה, לכן כשיהודי קונה אותה בחזרה, הוא חייב לגמרי במעשרות.

19-13. כסף משנה דייק מדבריו שאפילו לפי השיטה שאין קנין לגוי - כל עוד הקרקע ביד גוי, היא מופקעת מהמצוות התלויות בארץ. את המשניות שלפיהן יש קנין לגוי, אפשר להעמיד באופן שישראל חזר וקנה מהגוי. **מהרי"ט**

כתב ששיטת כסף משנה כשיטת ה'כפתור ופרח' שכשהקרקע ביד הנכרי לכולי עלמא יש לו קניין. והקשה על זה: א. מכל הסוגיות מוכח ש'אין קניין' גם כשהקרקע אצל הגוי. ב. קניין הגוי הוא רק לחפור בקרקע בורות ושיחין, ולא לענינים אחרים. לדעת מהרי"ט יש להסביר כך את לשון הרמב"ם: אם היהודי לא היה קונה בחזרה את הקרקע מהגוי, אלא רק קונה את הפירות וממרח אותם, לא היתה עליו חובה לתת לכהן וללוי את חלקם בתרומות ומעשרות (אף שיהיה חייב להפריש אותם). אבל כשהיהודי גם קנה את הקרקע, הוא חייב לתת את התרומות ומעשרות לכהן וללוי. **הרב טוקצי'נסקי** כתב שקשה לקבל את פירוש כסף משנה, כי לפי פירוש זה לדעת רבי אלעזר (הסובר שיש קניין לגוי) גם כשהיהודי קנה בחזרה, צריך להיות הדין שהקרקע פטורה לגמרי ממצוות התלויות בארץ, כי היא קנויה רק בכיבוש יחיד! ואכן בשו"ת '**שאילת דוד**' כתב שאחרי שגוי קונה את הקרקע, היא נפטרה מתרומות ומעשרות מהתורה גם אם יהודי יחזור ויקנה אותה. **רבי חיים סולובייצ'יק** כתב שטעם הרמב"ם הוא שירושת הארץ היא דין שנוהג לעולם, ולכן אם בזמן כלשהו גוי קנה את הארץ, היא תחשב לחו"ל. **והסברו הוא כשיטת רבי יוסף קארו. חזון איש** כתב שגם לדעת רבי אלעזר אין קדושת הארץ נפקעת לגמרי, שהרי: א. אם הקדושה פוקעת לגמרי, אז גם לאחר שישאל יקנה את הקרקע - לא תחזור אליה הקדושה. ב. אם קדושת הארץ נפקעת, הגוי יוכל לקנות קנין הגוף. ואילו לדעת ר' אלעזר הגוי אינו קונה קניין הגוף, שהרי אינו רשאי לחפור בורות. ג. אילו הגוי היה קונה את הקרקע לגמרי, לא מתיישב הדין שקדושת הארץ 'קידשה לעתיד לבא' אחרי שגוי קנה או כבש את הקרקע.

יחידה ג: יהודי הרוצה לעבוד בקרקע שקנה הגוי

23-20. בגמרא בסנהדרין מסופר שרבי חייא ורבי שמעון הלכו לעבר שנה, וריש לקיש נלווה אליהם. ריש לקיש הראה להם שישנו אדם החורש בשמיטה, וציפה שהם יוכיחו אותו. הם אמרו לריש לקיש שיתכן שאותו אדם הוא 'אגיסטון בשדה', ולכן הוא חורש בהיתר. **רש"י** ביאר שאגיסטון הוא שכיר שעובד בקרקע הגוי. מדבריו עולה שמותר ליהודי לעבוד בשמיטה בקרקע השייכת לגוי. אולם **בגמרא** בגיטין נאמר שאסור לעדור יחד עם הגוי בשמיטה. **תוספות** למדו משם שאסור לעבוד אצל הגוי בשמיטה, ולא כשיטת רש"י, ולכן הם מפרשים ש'אגיסטון' הוא מס שמטיל המלך, ומי שאינו עובד בשדה בשמיטה עלול לבוא לידי סכנה. הם גם מתרצים את שיטת רש"י, שהגמרא בסנהדרין סברה שיש קנין לגוי להפקיע, ולכן מותר לעבוד בשדהו.

25-24. 'גרש ירחים' ביאר שהאיסור לעבוד אצל גוי המופיע בגיטין הוא משום 'מראית העין', והיתר הגמרא בסנהדרין נאמר במקום שאין מראית עין. **הרב עובדיה יוסף** ציין, שאם האיסור לעבוד בקרקע הגוי הוא רק משום מראית עין, אזי באופן שמפורסם שרוב החקלאים מוכרים את שדותיהם בשמיטה - מותר לעבוד כי אין מראית עין.

28-26. מאירי כתב שאיסור העבודה עם הגוי, הוא רק בקרקע בבעלות משותפת, מחשש שאנשים יטעו לחשוב שהוא עובד בשל עצמו, **בדומה לסברת ה'גרש ירחים', אך רק בשדות משותפים**. או שהגמרא בגיטין מדברת על התקופה שלפני החורבן, והגמרא בסנהדרין על התקופה שאחריה. **מהרי"ט** ביאר שבגמרא בגיטין מדובר על קרקע גוי, ובכל זאת אסור לעדור איתו, כי הקרקע נשאת בקדושתה. **הרב קוק** ביאר שמדובר בקרקע של יהודי, והגמרא מחדשת שאסור לעדור יחד עם הגוי, אפילו שעידור היא מלאכה המותרת בשמיטה. **מסתבר שהטעם** שאסרו לעדור יחד עם הגוי הוא, שכשעובד איתו עלול לעשות גם מלאכות אחרות שהגוי עושה, והן אסורות בשמיטה.

31-29. חזון איש ביאר שחכמי צפת נחלקו רק לגבי קדושת הפירות, אבל גם רבי יוסף קארו מודה שאסור ליהודי לעבוד בקרקע הגוי בשמיטה (**כדבריו במקור 19**). וכך כתב גם **הרב ישראל**, ושכך מוכח מהירושלמי. **הרב ישראל אינו מסכים עם הרב צינץ והרב עובדיה, כיון שלשיטתם איסור העבודה בקרקע הגוי הוא רק משום מראית העין, ולדעתו האיסור הוא מהדין. הרב טוקצי'נסקי** כתב שבזמן הזה ששמיטה נוהגת רק מדרבנן מותר לעדור עם הגוי, כי ניתן להסתמך על הסוברים שקנין גוי מפקיע מקדושת הארץ כשהיא מדרבנן.

יחידה ד: קנין הגוי בזמן הזה

33-32. הרמב"ם (בשו"ת) כתב שגם האמוראים הסוברים שיש קנין לגוי להפקיע ממעשרות מודים שחייבים לעשר מדרבנן. לכן בזמן הזה שממילא חיוב התרומה מדרבנן - אין כל נפקא מינה למחלוקת האמוראים, ולפי כולם יש חיוב מדרבנן. בעל **ספר התרומה** כתב שבזמננו לדברי הכל יש קנין לגוי, כי קדושת הארץ פקעה (כשיטתו בשיעור 1 מקור 15), ולכן מותר לחרוש ולזרוע בשמיטה בקרקע הגוי. הגמרא בגיטין היא לפי מי שסובר שקדושת הארץ לא פקעה. **לדעת התרומה אין נפקא מינה היום למחלוקת האמוראים, ולפי כולם יש קניין לגוי להפקיע; לרמב"ם אין נפקא מינה למחלוקת, ולפי כולם יש חובת הפרשת תרומות ומעשרות מדרבנן.**

34-38. בירושלמי נכתב שרבי יוחנן היקל בהלכות טומאה וטהרה של תרומת גוי, כיון שחיוב התרומה היא מדרבנן. **פאת השלחן** הוכיח מירושלמי זה, שתרומה מעשר ושמיטה אינן נוהגות בשדה של גוי. **הרב קוק** כתב שיש חולקים על ספר התרומה, כי לדעתם קדושת הארץ לא בטלה, ולכן אין לגוי קניין בארץ לעניין תרומות ומעשרות. אך לעניין שמיטה כולם מודים שהיא מדרבנן בזמן הזה, ולכן לפי כולם יהיה לגוי קניין להפקיע את הקדושה. הספק של הרמב"ם וספר התרומות היא בדרבנן, כיון שלרמב"ם אין איסור מהתורה לעבוד בשדה הגוי. לעומת זאת, **חזון איש** כתב שגם בזמן הזה אין קנין לגוי. והביא ראייה מהגמרא בגיטין שהקשתה מברייתות על השיטה הסוברת שאין קנין לגוי להפקיע, ולא תירצה שמדובר בזמן הזה. **'תשובות והנהגות' ביאר** שהגמרא לא תירצה שמדובר בזמן הזה, כי כשרוב השדות שבארץ ישראל בידי יהודים - נוהגים בשמיטה כעין דאורייתא, שהקדושה לא נפקעת כשהקרקע שייכת לגוי. לכן גם בימינו שרוב השדות של יהודים - יש לנהוג קדושה בשדה הגוי, כמו בתקופת הש"ס.

יחידה ה: גדרי 'אין קניין לגוי להפקיע'

דין 'אין קניין' בשאר מצוות התלויות בארץ

39-41. המב"ט הביא את הרמב"ם שכתב שגוי שקנה קרקע בארץ ישראל לא הפקיע אותה 'מהמצוות', ומשמע שמדובר על כל המצוות התלויות בארץ. **חזון איש** כתב גם לפי השיטה שיש קנין לגוי, קנין הגוי מפקיע רק מחיוב במצוות (תרומות מעשרות, ביכורים), ולא מאיסורים (ערלה, כלאים). תוספות כתבו שקנין הגוי מפקיע גם מאיסורי המלאכה בשביעית, וכנראה סברו שהאיסורים נובעים מהעשה 'ושבתה הארץ', ואינם איסורים עצמאיים. **מר' חיים סולובייצ'יק נראה שדין ההפקעה הוא רק במצוות שדיברו עליהם כמו תרומה וביכורים, אך אינו מפקיע את הקדושה מהארץ. הרב ישראלי** כתב שלדעת הסוברים 'יש קנין', קנין הגוי מפקיע לגמרי את קדושת הארץ, ואין לחלק בין מצווה למצווה. **במקור 30 עסק הרב ישראלי לפי השיטה ש'אין קנין'. לפי שיטה זו, כשהקרקע ביד הגוי פקעה רק הקדושה שבפירות ולא הקדושה שבקרקע, כמו שכתב החזון איש.**

במקומות שלא כבשו עולי בבל

42-45. הגמרא בגיטין הקשתה על השיטה שאין קנין לגוי מברייתא האומרת שהתבואה חייבת במעשרות רק אם בשלב החיוב במעשרות ('הביאה שלישי') היא היתה בבעלות של יהודי. אך אם באותו שלב היא היתה בבעלות גוי - היא פטורה. ותירצה שבברייתא מדובר בסוריא שהיא כיבוש יחיד, ושם יש קנין לגוי להפקיע. לדעת **'מור וקציעה'** יש קנין לגוי גם במקומות שנתקדשו רק בקדושה ראשונה (כיבושי יהושע, ולא בעליית עזרא). גם **ר"י קורקוס** כתב כך, אך סיים שלא משמע כך מהרמב"ם. ואילו **חזון איש** כתב שלסוברים שאין קנין לגוי בארץ - אין קנין גם במקומות שנתקדשו רק בקדושה ראשונה.

גוי השוכר שדה מישראל

46-50. במשנה במסכת עבודה זרה נכתב שאסור להשכיר לגויים שדות בארץ ישראל. **חזון איש** כתב שמוסכם על כל השיטות שבשכירות אין קנין לגוי להפקיע. אסור להשכיר שדה לגוי רק כגזירה שמא ימכרו לו. אמנם כתב שיתכן שגם בשכירות הפירות שגדלו אצל גוי פטורים. במקום אחר כתב שגם מכירה לזמן לא מפקיעה מהמצוות. **הרב טוקצ'ינסקי** הביא דברי רבנים שהציעו לעשות 'היתר מכירה' באופן של השכרת השדות לגויים. והקשה עליהם:

א. המשכיר עובר על 'ושבתה הארץ', כי שדהו אינה שובתת. ב. אין משמעות להשכרה לגוי כי הקדושה לא פוקעת. הוא מתרץ את הקושיה הראשונה, שאם משכיר את שדהו לזמן ארוך (יותר משבע שנים) אינו נחשב כמבטל שביטת הארץ, כי יכול לתלות שהגוי יוביר את השדה בשמיטה. אך לא תרץ את הקושיה השנייה. וכך גם כתב הרב קוק שבשכירות לגוי תחול קדושת שביעית על הפירות, אלא שלא יהיה איסור ספיחין.

שותפות עם גוי

51-52. לדעת המאירי אסור ליהודי לעבוד בשדה השייכת לו ולגוי בשותפות, כדי שלא יחשבו שהוא עובד בחלקו. ה'כפתור ופרח' כתב שדין שותפות בשביעית הוא כדין שבת: שאם התנו מהתחלה שהעסק של הגוי בשביעית - מותר ליהודי לקבל פדיון של שנה אחרת תמורת השביעית. אבל אם לא התנו מתחילה - אסור לו לקבל פדיון שנה אחרת תמורת השביעית, כי אז נחשב שהגוי עובד בשדה של היהודי בשביעית. ואילו לדעת הרב הרצוג יתכן שאם הגוי שותף בבעלות על היבול - אין ביבול קדושת שביעית. כי קדושת השביעית נובעת מקדושת עם ישראל ('לכס'), ואם הפירות שייכים קצת לגוי, לא חלה עליהם קדושת האומה וקדושת השביעית.

יחידה ו: ספיחין בפירות גוי

53-55. רמב"ם כתב שאם גוי קנה קרקע בארץ ישראל זרעה בשמיטה - פירותיה מותרים. כי גזרו איסור ספיחין רק מפני עוברי עבירה, ואילו הגויים לא מצווים על השביעית. **בגמרא בסנהדרין** מסופר על ויכוח בין יהודים לאנשי אפריקא לגבי הזכויות על הארץ, שהיה בשנת שמיטה. לאחר שהאחרונים הפסידו בוויכוח הם ברחו והשאירו את השדות והכרמים מלאים ביבול. **ר"י קורקוס** כתב שיש לגרוס בגמרא שיסמכו ישראל עליהם כלומר, אכלו מהירקות והפירות שצמחו בקרקע הגויים.

56-60. רמב"ם (פירוש המשניות נוסח ישן) כתב שאם הקרקע נעבדה 'על ידי אחר', אסור לאכול ממה שגדל בה. **כפתור ופרח** כתב שלכאורה דברי הרמב"ם בפירוש המשנה סותרים את מה שפסק בהלכות, שגידולי הגוי מותרים באכילה. לדעתו, מה שגוי זרע וגידל בשדה הקנוייה לו אסור מדאורייתא, כי אין קנין לגוי והקרקע נשארת בקדושתה. אך ספיחים שגדלו אצלו מותרים, כי לא גזרו על ספיחין של גויים. בסוף דבריו, מכריע הכפתור ופרח כדעת הרמב"ם, שגם מה שהגוי גידל מותר. **רדב"ז** כתב שמשמע מרמב"ם זה שסבר שאין קנין לגוי, אחרת לא היה צריך לתת טעם שלא גזרו על ספיחים (אם הכל מותר - ברור שאין ספיחים). למרות שהשדה קדושה הפירות מותרים - הגוי שעובד בשדה אינו עובר על איסור, ולכן היבול לא נאסר; וספיחין מותרים כי לא גזרו על ספיחין בקרקע הגוי. ולא כ'כפתור ופרח' שסבר ששדה שנעבדה על ידי גוי אסורה מדאורייתא. ה'כסף משנה' כתב שדברי ה'כפתור ופרח' אינם נכונים, ואין להקשות מפירוש המשניות, כיון שבהלכות הרמב"ם חזר בו. ותירץ עוד, שבפירוש המשניות הרמב"ם לא דיבר באופן שגוי עובד, אלא באופן שהיהודי שעובד אינו בעל השדה, אבל כשהגוי עבד בשדה אין איסור. לדבריו, הרמב"ם בהלכות רק ביאר מדוע לא גזרו איסור ספיחים בגוים. **ערוך השולחן** העמיד שהגמרא לעיל דיברה על שדות מסביב לארץ ישראל, שאין בהם קדושה, ולכן אין ראייה משם שפירות שזרע הגוי מותרים בשביעית.

61-66. מבי"ט הבין שחלק ממה שצוטט בכפתור ופרח הם דברים מדברי מגיה הספר, ולא מדברי ר' אשתורי הפרחי המחבר: לדעת ר' אשתורי מה שזרע הגוי מותר, ואילו לדעת המגיה מה שזרע גוי אסור. המבי"ט עצמו כתב שנראה כדעת המגיה ונימוקו, שאין קנין לגוי להפקיע. **רבי יוסף קארו בשו"ת אבקת רובל** חלק על המבי"ט. לדעתו אין הגהה על הכפתור ופרח, אלא כל הדברים הם מדברי ר' אשתורי עצמו, ומסקנת ר' אשתורי למעשה היא שיש לפסוק כרמב"ם. פרט לכך ר"י קארו טוען שהמבי"ט נסמך על השיטה ששמיטה בזמן הזה היא מדאורייתא, אך להלכה ולמעשה היא מדרבנן. **במאמר שכתב מאיר בר יעקב הוא סובר כרבי יוסף קארו. מהרי"ט** כתב שאף שכתב הרמב"ם שפירות הנמצאים ביד הגוי מותרים מצד ספיחים, יש בהם קדושת שביעית. ולא כהבנת רבי יוסף קארו שאין בהם גם קדושת שביעית, שהרי לפי דבריו ברור גם שאין דין ספיחין. **חזון איש** כתב שדברי ה'כפתור ופרח תמוהים, כי משמע מדבריו שירקות שצמחו מזריעת שביעית אסורים מהתורה, ואין זה נכון, כי זריעה בכוונה תחילה וגם ספיחים אסורים רק מטעם קנס, ויתכן שהקילו בכך אצל גוי גם אם אין

קנין לגוי. ה'מעדני ארץ' כתב שנראה שהראב"ד הסתפק האם גידולים שנעבדו על ידי הגוי באדמתו אסורים משום ספיחין: במקום אחד כתב ששדה שנעבד אסור, ומשמע גם אם נעבד על ידי גוי; ואילו בהלכות לא השיג עת הרמב"ם שהתיר עבודת גוי בקרקע. ר"י קורקוס כתב שלפי הסוברים שכשישראל זורע באדמתו בשביעית הפירות אסורים מדאורייתא, אז גם כשישראל זורע בקרקע גוי הפירות נאסרים **כי באיסור דאורייתא אין לחלק**, אבל לדעת הרמב"ם שהירקות נאסרים רק משום גזירה, יש מקום לדון אם שייך גזירת ספיחין בקרקע גוי, וכותב שנראה שחכמים לא גזרו על מה שישראל זרע, **כמו שלא גזרו על הגוי עצמו**.

יחידה ז: קדושת פירות שביעית בקרקע הגוי

האם קניין הגוי מפקיע את הקדושה עד שישראל חוזר וקונה?

67-70. המבי"ט כתב שכיון שאין קנין לגוי להפקיע מקדושת ארץ ישראל, יש קדושת שביעית בפירות הגוי. **רבי יוסף קארו** (אבקת רוכל) כותב שאין קדושה בפירות הגוי, כיון שיש דעה שיש קנין לגוי; כמו כן, מהפסוק 'והיתה שבת הארץ לכם' יש ללמוד 'לכם' - ולא לגוים; ועוד, שלרמב"ם אף שאין קנין לגוי - זה דוקא כשחזר ומכרה לישראל, אבל כשהקרקע אצל הגוי היא מופקעת מקדושתה. **פאת השלחן** כתב שיש מקור לרמב"ם מהירושלמי בדמאי, שם נאמר שפירות הגוי פטורים משביעית. לדעתו, מלשון הרמב"ם שכתב שהפירות 'מותרין' יש ראייה **להסבר ר' יוסף קארו**, שאין בפירות קדושה כלל, כי אחרת היה לו לכתוב 'מותרין באכילה'. **רידב"ז** אמר שאין להביא ראייה מהירושלמי, כי יתכן שהירושלמי סובר כדעה שיש קניין לגוי. **ניתן לתרץ שפאת השולחן למד מכך שזה הסתמא בירושלמי, ולא מובאת דעה חולקת**.

האם קרקע הגוי פטורה משמיטה מטעם 'לכם' - ולא לגוים'?

71-74. פאת השולחן כתב שמדרשת הספרא 'לכם' - ולא לאחרים' לומדים שאין קדושת שביעית בפירות הגדלים אצל גוי. ולא כמי שפרש שדרשה זו מלמדת שאין להאכיל גוים מפירות שביעית, שהרי יש ראיות שמותר מהתורה להאכיל פירות שביעית לגוים. **רידב"ז** כתב שאין ראייה מהספרא, שהרי גם רבי יוסף קארו הביא דרשה זו, ולא ייחס לה משמעות רבה. לדעת רידב"ז, דרשה זו מלמדת שבקרקע השייכת להקדש אין ערלה ושביעית. **'מעדני ארץ'** הביא מ'תורת הארץ' שמהפסוק 'לכם' לומדים רק שבפירות של גוי אין קדושת שביעית, ולא שיש קנין לגוי לכל דיני שביעית. וביאר ה'מעדני ארץ', שהטעם לכך הוא, שדיני קדושת הפירות מסתעפים מחובת ההפקר שלהם, שהתורה הפקיעה את זכות הבעלים על פירותיהם. את פירות הגוי התורה לא הפקירה, כי הוא אינו מחוייב במצוות, ולכן גם פירותיו אינם קדושים. אבל איסורי המלאכה בקרקע אינם קשורים לדין להפקר הפירות, ולכן נוהגים גם בקרקע של גוי. לעומת זאת, **הרב הרצוג** כתב שמהפסוק 'לכם' נלמד שהקדושה פוקעת גם מהפירות וגם מהקרקע. כי קדושת הפירות אינה עצמאית, אלא היא נובעת מקדושת שביעית שבקרקע. מאותה סיבה, כשהשדה של יהודי, גם אם הקנה את הפירות לגוי - הפירות קדושים.

75. הרב קוק כתב שגם לשיטת האוסרים פירות שביעית של גוי - האיסור מדרבנן ולא מדאורייתא. והגזירה מדרבנן על שדות הגויים נהגה רק כשהיו שדות רבים של יהודים, והיה חשש שאם יראו שלא נוהגים קדושה בפירות הגוי - יבואו לזלזל בקדושת פירות שביעית. אבל בזמן שרוב השדות של גוים, אין מקום לגזור את הגזירה זו, וזו הסיבה שנהגו להקל בפירות הגוי בדורות עברו. כשהיו רוב השדות של ישראל - יהיה צריך לדון אם הגזירה חלה **(לדעת הרב שטרנבוך במקור 38 הגזירה חלה מיד כשרוב השדות חזרו לידי עם ישראל)**.

האם הזהיר בפירות שגדלו בקרקע הגוי רשאי לקנות או למכור למי שאינו זהיר בכך?

76. המבי"ט כתב שמי שנוהג קדושת שביעית בפירות הגוי, רשאי למכור למי שאינו נוהג בהם קדושה, ואין בכך משום 'לפני עוור לא תתן מכשול'. כיון שהנוהג היתר סומך על דעת חכמים שהתירו. וכן מוכח מדברי הגמרא ביבמות, שלמרות שנחלקו בית שמאי ובית הלל לגבי עריות, לא נמנעו להתחתן אחד עם השני, והיו משיאים נשים שלדעתם אסורות למי שלדעתו הן מותרות.

יחידה ח: פסיקת ההלכה בקדושת פירות שביעית בגוי

77-79. רדב"ז כתב שנהגו לעשות סחורה בפירות הגוי. ואף שמעיקר הדין אין קנין לגוי להפקיע, סמכו על כך שבזמן הזה שמיטה דרבנן ויש קנין לגוי להפקיע. **רבי יוסף קארו בשו"ת אבקת רוכל** כתב גם הוא שבירושלים היה המנהג תמיד להפריש תרומות ומעשרות מפירות גוי (כי לא נהגו בהם קדושת שביעית). אמנם בשולחן ערוך לא הזכיר חובה זו. **רמ"א** כתב שיש דעות שפירות שצמחו בקרקע הגוי חייבים בתרומות ומעשרות, אם המירוח נעשה ביד ישראל.

80-82. מהרי"ט כתב שההכרעה הסופית של חכמי צפת ואביו היתה שפירות הגוי קדושים בקדושת שביעית, ולכן אין להפריש תרומות ומעשרות מפירות הגוי שצמחו בשמיטה. וכן כתב **בספר חרדים** שהמנהג שיש בפירות גוי קדושת שביעית, וגם רבי יוסף קארו חזר בו, ולכן **בשולחן ערוך** כתב שאין תרומות ומעשרות בשמיטה, ולא חילק בין גידולי ישראל לגידולי גוי. אמנם, **באבקת רוכל** נדפסה תשובה של רבי יוסף קארו משנת שלי"ד שאומתה על ידי תלמידו הרב משה גלנטי, ולפיה חכמי צפת הכריעו שאין קדושת שביעית בגידולי הגוי, ונידו את כל מי שאינו מפריש תרומות ומעשרות מגידולים אלו.

83-84. החיד"א בברכי יוסף כתב שהתשובה ב'אבקת רוכל' מוכיחה שרבי יוסף קארו לא שינה את דעתו לפני מותו, וכך גם היה מנהג ירושלים בדורו. לדעתו, רק כאשר נפטר רבי יוסף קארו (ונשאר עוד יין משנת השמיטה) - אז הנהיג המבי"ט בלי ידיעת רבי יוסף קארו שלא לעשר. וכן כתב **פאת השלחן**, שרבי יוסף קארו לא חזר בו.

85-89. הרב קוק כתב שכבר הוסכם שההלכה שבפירות גוי אין קדושת שביעית ויש להפריש מהם תרומות ומעשרות. לעומתו, **חזון איש** סבר שרבי יוסף קארו חזר בו בסוף ימיו. הוא דוחה את דברי החיד"א, כי לא יתכן שחכמי צפת היו עושים דברים נגד רבי יוסף קארו. פרט לכך, יתכן שרבי יוסף קארו חזר בו כי השתכנע מדברי המבי"ט. כמו כן, המנהג בצפת היה כדברי המבי"ט. הרב **עובדיה יוסף** הביא שרבי שמואל סלנט הורה שמנהג העולם הוא ששביעית לא נוהגת בפירות הגוי, כיון שיש קניין לגוי בזמן הזה. **והרב אברהם שפירא** כתב שבימינו אין יכולת להכריע במחלוקת עצמה של המבי"ט והבית יוסף, כיון שהם עצמם הביאו ראיות מכל השי"ס לשיטתם, ולא הודו זה לזה. אלא צריך ללכת לפי המנהג שהוא כמו רבי יוסף קארו, ולא כמו שהיו שטענו שנהגו כמבי"ט. אמנם, ה'תשובות והנהגות' הביא מכמה אחרונים שכתבו שמי שנוסע לארץ ישראל צריך להתאמץ לקיים את כל המצוות התלויות בה, ולכן צריך להחמיר בקדושת שביעית בפירות גוי. ואף שהמנהג בירושלים הוא לא לנהוג קדושת שביעית, אין לכתוב על יבול גוי 'ללא חשש שביעית'.

יחידה ט: האם ניתן לקנות יבול גוי בשמיטה?

77. בתוספתא נכתב שאסור למכור ולקנות מגוי פירות שביעית. וכתב המבי"ט שסיבת האיסור היא שהכסף שמשלם לגוי נתפס בקדושת שביעית, והגוי לא שומר על קדושתו. מאידך, מהגמרא ביבמות הוא מוכיח שמותר לקנות מגוי פירות שביעית. לדעתו, הגמרא חולקת על התוספתא, ויש לפסוק כגמרא. הטעם שלא חוששים לקדושת דמי השביעית הוא, שגוי לא מצווה לאכול את פירות השביעית או את דמיהם בקדושה. אדרבא, עדיף לקנות ממנו את הפירות, כדי לאוכלם בקדושה. **למהרי"ט** טעם נוסף להתיר קנייה מגוי: כל כסף המגיע לגויים נהפך לחולין, ולכן אין איסור למסור להם כסף קדוש בקדושת שביעית. לעומתם, **השל"ה** כתב שחל איסור מוחלט לקנות מגוי פירות שביעית, בגלל קדושת השביעית שתחול על הכסף, וכסף זה עלול להגיע לידי יהודי אחר שלא ינהג בו בקדושה וייכשל בו. לכן, מותר לקבל מהגוי פירות במתנה, או לקנות ולשלם במוצרי מזון. וכתב שאנשי מעשה בירושלים נהגו שלא לקנות מגוי. **פאת השלחן** כתב ששלי"ה הפליג בדבריו בגלל שלא ראה את תשובת המהרי"ט, ויש ראייה מירושלמי שניתן לקנות מגוי. ובלאו הכי, כיון ששמיטה בזמן הזה דרבנן - יש קנין לגוי, ואין קדושת שביעית בכלל בפירות גויים. **בית רדב"ז** כתב שהיתר המהרי"ט קיים רק כשקונה את הפירות ישירות מהגוי, אבל כשקונה מיהודי פירות שצמחו בקרקע הגוי, הדמים נתפסים בקדושה.

קניית פירות מגוים מחו"ל

96-100. **הירושלמי** כתב שאין למכור פירות מחו"ל לפי משקל, כמו שהיו פירות מהארץ, אלא אם הם ניכרים. **המבני"ט** כתב שמותר לקנות פירות שבאים מחו"ל והם ניכרים, ואפילו מאלו שאינם ניכרים, אם רוב הפירות מסוג זה מגיעים מחו"ל ולא מהארץ. **הרב קוק** כתב שבזמן הזה שרוב הפירות אין בהם קדושת שביעית - כי הם של נכרי או גדלים בשדות של היתר מכירה - אין לגזור עליהם שיצטרכו לנהוג בהם בקדושה. **חזון איש** פסק שהגזירה בתוספתא על פירות חו"ל היא רק שאסור לשקול ולמדוד, אבל אין חיוב לנהוג בשאר דיני קדושת שביעית. כמו כן, בירקות אין חובה לנהוג בגזירה, כי בגלל גזירת ספיחין רוב הירקות מיובאים מחו"ל. **ה'מנחת יצחק'** כתב שאם יש שלטים המודיעים שהיבול אינו קדוש - זה נחשב שהפירות ניכרים.

יחידה י: אמירה לגוי במלאכות השמיטה

101-103. **הגמרא בבבא מציעא** הסתפקה האם מותר לומר לגוי לעשות איסור לאו, כמו באיסור לחסום שור בדישו. **תוספות** כתבו שמהירושלמי המתיר לומר לגוי שיחרוש היטב בשמיטה ויקנו ממנו אחר השמיטה - אין להוכיח שאמירה לגוי מותרת באיסור לאו. כי הירושלמי התיר אמירה רק אחרי שהגוי התחיל לעשות. ובהמשך כתבו התוספות (ד"ה אבל) שבשביעית אסורה אמירה לגוי. **מהרש"ל** כתב שנפלה טעות סופר בלשון התוספות, ולא כתוב שאמירה לגוי אסורה ב'שביעית' אלא ב'שבת'. עם זאת, לדעתו אסורה אמירה לגוי בשביעית.

104-105. **מנחת חינוך** כתב שבשביעית אדם עובר איסור עשה גם כשמלאכתו נעשתה על ידי אחרים, ולכן אסורה אמירה לגוי לעשות מלאכה בשדהו. **הרב קוק** כתב שדברי ה'מנחת חינוך' אינם מוכחים כי לא מצאנו שחכמים חייבו למנוע מגויים לעבוד בשמיטה. לדעתו, ישראל שגוי עובד בשדהו אינו עובר על איסור מהתורה, ואיסור אמירה לגוי בשמיטה הוא איסור שבות, כמו בשאר איסורים.

106-107. **מהרי"ל דיסקין** כתב שבשביעית, מלבד האיסור הרגיל של אמירה לגוי, יש גם איסור משום שליחות לדבר עבירה. **ה'שבט הלוי'** כתב שיש שלוש דעות בטעם איסור האמירה לגוי בשבת: א. רש"י - דיבור חול בשבת. ב. רמב"ם - שלא יקל באיסורי שבת, ויבוא לחלל שבת בעצמו. ג. שליחות גוי לחומרא. בשביעית לא שייך הטעם של רש"י, אבל שייכים שני הטעמים האחרים.

108. **ה'תשובות והנהגות'** תמה על המנהג, שרגילים לסכם עם הגוי לפני השמיטה שיקנו ממנו בשמיטה פירות וירקות, ועל סמך זה הגוי עובד בקרקע ומוכר. והלא זו 'אמירה לגוי' האסורה? ואף שמדובר בקרקע הגוי, הרי אם אין קנין לגוי להפקיע - קרקע הגוי נחשבת לקדושה? הוא מיישב, שכיון שרק מזמינים סחורה, ולא מבקשים שיבצע עבודות בקרקע - הקילו במקום מצווה. לפי זה, לא ניתן לקנות ממנו לפני השמיטה בקנין.

בחנו את עצמכם :

1. מאילו פסוקים ניתן ללמוד שיש קנין לגוי' להפקיע ממצוות התלויות בארץ?

- א. 'אשר תביא מארצך' - ולא מארץ הגוי; 'וירשתה' - כשגוי יורש פוקעת קדושת הארץ.
- ב. 'אדמתך' - ולא אדמת גוי; 'דגנך' - ולא דגן גוי.
- ג. 'שש שנים תזרע שדך' - ולא שדה גוי; 'והארץ לא תמכר לצמיתות' - ורואים שאם נמכר לגוי היה עלול להמכר לצמיתות.
- ד. 'ואכלו אביוני עמך' - ולא אביוני גוים; 'עשר תעשר את כל תבואת זרעך' - ולא תבואת גוי.

2. האם המחלוקת האם יש קנין לגוי' תלויה במחלוקת האם מירוח הגוי פוטר?

- א. אין קשר בין המחלוקות: מירוח הגוי - זה בשלב האיסוף, יש קנין זה בשלב הגדילה.
- ב. לרוב - המחלוקות תלויות רק לגבי תרומות ומעשרות; לרבי אלעזר - המחלוקות תלויות רק לגבי חפירת בורות שיחין ומערות.
- ג. זו אותה מחלוקת לכל הדעות, יש מחלוקת נוספת אם מותר לגוי לחפור בה בורות שיחין ומערות.
- ד. לרש"י - זו אותה מחלוקת - הסובר שמירוח הגוי אינו פוטר סובר שיש קנין, ולהיפך; לתוספות - המחלוקות לא תלויות זו בזו.

3. מהי הבנת ה'כסף משנה' בדברי הרמב"ם שכתב ש'אין קנין לגוי'?

- א. 'אין קנין לגוי' - כשהקרקע חוזרת ליד ישראל, אבל כשהקרקע ביד הגוי יש קנין.
- ב. שאסור למכור לגוי קרקע, אבל אם הוא קנה הוא הפקיע את הקדושה ממנה.
- ג. ש'אין קנין' רק לגבי תרומות ומעשרות שתלויות במה שעושים אחרי שתולשים, אבל לגבי שמיטה יש קנין לגוי.
- ד. שאם גוי קונה קרקע הקניין שלו לא חל, כי בגלל העבירה שבדבר אומרים 'אי עביד לא מהני'.

4. לפי הבנתו של ה'שאלת דוד' בכסף משנה מהי דעת הסובר שיש קנין לגוי'?

- א. אחרי החורבן 'באו פריצים וחללוה', לכן אין כלל קניין ליהודי בארץ.
- ב. שגוי הגר בחו"ל יכול להפקיע מקדושת הארץ.
- ג. משעה שהגוי קונה את השדה, השדה אינה נחשבת לארץ ישראל.
- ד. שרק גר תושב יש לו קניין, ולא גוי רגיל.

5. מהי הכוונה 'אגיסטון' המתיר את העבודה בשמיטה, לדעת רש"י ותוספות?

- א. רש"י - מחלה מסוכנת, שאם לא יעבוד יסתכן; תוספות - אדם שנתפס לעבודת המלך, ואינו יכול להפטר אם לא יתן סכום רב.
- ב. רש"י - שכיר בקרקע של גוי; תוספות - מס המלך שהוטל על היהודים.
- ג. רש"י - אריס שמקבל חלק מהיבול מהגוי; תוספות - שותף עם גוי.
- ד. רש"י - גר במלכות שמחייבת לעבוד בשמיטה; תוספות - העבודה בשדה שהוא עושה הורסת את השדה ולכן היא מותרת.

6. מדוע לדעת הרב עובדיה יוסף וה'גרש ירחים' בימינו ניתן להקל בעבודה בקרקע הגוי?

- א. כיון שבימינו המדינה אינה אוסרת על גוים לגור בתחומה - יש קנין לגוי.
- ב. כי האיסור הוא משום מראית העין, ובימינו ידוע שקרקעות רבות נמכרות לגוי, לכן אין בעיה של 'מראית עין'.
- ג. משום שבימינו השמיטה היא מידת חסידות, ובזמן הגמרא היתה מדרבנן.
- ד. כיון שבכל השנים יש עובדים בשדה שאינם בעלי השדה, ולא רק בשמיטה.



7. לפי הרב טוקצ'ינסקי, מדוע הגמרא שקבעה שאסור לעדור עם הגוי לא נפסקה להלכה?

- א. כיון שהגמרא דיברה מצד איסור חיתון בין היהודי לבת הגוי, אבל גזירה זו לא התקבלה להלכה כמו גזירת שמן גוים.
- ב. כיון שהירושלמי חולק וסובר שיש פירוש אחר, ומותר ליהודי לעדור עם גוי.
- ג. כיון שהיא לפי הסובר ששמיטה נוהגת בזמן הזה מדאורייתא.
- ד. משום שיש אחריה 'אם תמצי לומר', וכל מה שנאמר אחריו 'אם תמצי לומר' לא נפסק להלכה.

8. מהו חידושו של ספר התרומה לעניין קניין הגוי בארץ?

- א. שיש קניין לגוי בזמן הזה, כיון שבטלה קדושת הארץ.
- ב. שגוי שגר בחו"ל וקונה קרקע בארץ, הקרקע קנויה לו, כי לא חלים עליו חוקי המלך של ארץ ישראל.
- ג. שקדושת כל הארץ פקעה חוץ מקדושת ירושלים, לכן מחוץ לירושלים ניתן למכור את השדות לגוי.
- ד. שאם יהיו רוב היהודים בארץ ישראל, לא יהיה קניין לגוי לשום עניין.

9. מהי קושית החזון איש על הסוברים כספר התרומה?

- א. לדבריהם, בזמן הזה אנו פטורים לגמרי מתרומות ומעשרות.
- ב. לדבריהם, אין בימינו קדושה לעניין ישוב הארץ, ולא ברור מדוע לא מוזכר דבר זה בפוסקים.
- ג. גם לדבריהם בזמננו אנו יש קדושה, משום שהתנאי שספר התרומה הציב מתקיים היום.
- ד. לדבריהם היתה הגמרא בגיטין צריכה להסביר שהברייתות שאומרות שיש קנין לגוי - עוסקות בזמן הזה.

10. לדעת הפוסקים שאין קנין לגוי בארץ ישראל, האם יש קניין לגוי במקומות שכבשו עולי מצרים ולא עולי בבל?

- א. יעב"ץ ורי"י קורקוס - יש קנין, חזון איש - אין קנין.
- ב. יעב"ץ ורי"י קורקוס - יש קנין, חזון איש - במקומות שהשאירו בכוונה לא קדושים - יש קנין, במקומות שלא כבשו בגלל שלא הצליחו - אין קנין.
- ג. יעב"ץ ורי"י ק - אין קנין אלא אם הגוי ביצע קנין חזקה. חזון איש - יש קנין בכל מקרה.
- ד. מוסכם על כולם שיש קנין, אך לדעת החזון איש יש להחמיר מכיון שאיננו יודעים בוודאות איפה המקומות הללו.

11. האם יכולה להיות תועלת הלכתית מהשכרת השדה לגוי בשמיטה?

- א. אין שום תועלת מהשכרת השדה לגוי, ורק אם ימכור יהיו הקלות בדיני שמיטה.
- ב. לרב קוק - שכירות מפקיעה את קדושת השביעית; לרב טוקצ'ינסקי - שכירות לא משפיעה כלל על קדושת השדה.
- ג. לרב קוק - התועלת היא שאין איסור ספיחין בשדה; לדעת הרב טוקצ'ינסקי - רק כשמשכיר לשבע שנים יש תועלת.
- ד. אם זו שדה המיועדת להשכרה בלבד, והמשכיר לעולם אינו זורע - השוכר נחשב כבעליה לכל דבר, והקדושה פוקעת לסוברים שיש קנין.

12. מהו טעם הרמב"ם לכך שאין איסור ספיחין בגידולים שהגוי גידל באדמתו?

- א. כתוב בתורה 'את ספיח קצירך' - ולא של גוי.
- ב. כי ספיחין זה דבר הגדל מאליו, ובקרקע הגוי ידוע שהוא זרע בשמיטה.
- ג. כיון שמותר לגוי לזרוע בשביעית.
- ד. כי שדה של גוי נחשבת כשדה בור' שאין בה ספיחין.

13. איזו ראייה הביאו מהגמרא לדברי הרמב"ם שאין איסור במה שזרע גוי באדמתו?

- א. הגמרא כתבה שגוי השובת בשמיטה חייב מיתה, ואם תבואתו אסורה, מה יועיל לו שיעבוד בקרקע?
- ב. הסיפור על גביהה בן פסיסא שכשניצח בויכוח הגוים ברחו משדותיהם, וישראל אכלום.
- ג. מחשש הגמרא שרמאי עלול לומר שהביא ספיחים מקרקע גוי, מובן שספיחים שגדלו אצל גוי מותרים.
- ד. מהגמרא שמדברת על העומר בשביעית וכתבה שצריך להגיע מקרקע ישראל.

14. מהם שני טעמיו של רבי יוסף קארו לכך שאין קדושת שביעית בפירות הגוי?

- א. 1. קנין הגוי מפקיע קדושת שביעית. 2. הפסוק 'לכם' ממעט פירות גוי מקדושת שביעית.
- ב. 1. לא יכולה להיות קדושה כיון שהם לא הפקר. 2. כיון שלא נוהג בקרקע יובל, גם לא נוהגת קדושת שביעית.
- ג. 1. התורה לא היתה מטילה קדושה למי שאינו נוהג בה - 'דרכיה דרכי נועם'. 2. מהפסוק 'לך ולעבדך ולאמתך' עולה שפירות שביעית לא נועדו לגוים, ולא יתכן שהתורה קידשה אותם.
- ד. 1. אין קדושת שביעית כשהגוי זרע את הפירות. 2. קנין הגוי הפקיע את הקדושה.

15. האם לפי הטעמים של רבי יוסף קארו אין קדושת שביעית גם בקרקע או רק בפירות?

- א. אין קדושה בקרקע לענין הפירות, ויש קדושה לעניינים אחרים.
- ב. לרב הרצוג - יש להבדיל בין הטעמים, לטעם 1 אין קדושה גם בקרקע, ולטעם 2 יש קדושה בקרקע; לרב ישראלי - אין קדושה גם בקרקע.
- ג. בירקות שצומחים מהקרקע יש קדושת שביעית, ובפירות שצומחים מהעץ אין.
- ד. לרב הרצוג - אין קדושת שביעית בקרקע ובפירות; לרב ישראלי - רק בפירות אין קדושה, בקרקע יש קדושה.

16. האם לדעת המבי"ט שיש קדושת שביעית בפירות הגוי, מותר למכור פירות למי שלא ינהג בהם בקדושת שביעית?

- א. לא, כיון שהקונה לא ינהג קדושת שביעית בפירות - המוכר מכשיל את הקונה באיסורים.
- ב. כן, משום שגם לדעת המבי"ט יש קדושת שביעית רק לחומרא.
- ג. לא, כיון שיש חרם על מי שלא נוהג קדושת שביעית, ואם כן יש איסור למכור לו.
- ד. כן, ואין בזה 'לפני עור' שהרי הם סומכים על הרבנים שלהם, וכן מוכח מהגמרא ביבמות.

17. מה היה המנהג בעבר לגבי הנהגת קדושת שביעית בפירות גוי?

- א. בירושלים לא נהגו קדושת שביעית בפירות, וכנראה שגם בצפת זה היה המנהג.
- ב. לא היה מנהג קבוע, והיו גם זמנים שבכלל לא ידעו לנהוג קדושת שביעית בפירות.
- ג. בירושלים תמיד נהגו קדושת שביעית, בצפת היו מחלוקות ולא היה מנהג ברור.
- ד. מרוב המקורות נראה שהמנהג היה לקנות ירקות גוי ולא לעשר אותם (ולנהוג בהם קדושת שביעית), אבל פירות גוי נהגו לקנות ולעשר (כלומר, לא לנהוג בהם קדושת שביעית).

18. מדוע לדעת הרב שפירא יש לנהוג כדעת הבית יוסף, ולא לנהוג קדושת שביעית בפירות?

- א. משום ש'בית יוסף' הוא הפוסק שנתקבל בארץ ישראל, וכל מי שהגיע לארץ חייב לקבל את פסקיו.
- ב. משום שהיה חרם בצפת שאסור לנהוג כדעת המבי"ט.
- ג. כי אין אפשרות להכריע במחלוקת הפוסקים, ולכן יש ללכת אחר המנהג המוסכם שהוא לא לנהוג קדושת שביעית בפירות.
- ד. כיון שהרב קוק פסק כמותו.

19. האם מותר לקנות פירות שגדלו אצל גוי בשביעית, לפי השיטות שחלה על הפירות קדושת שביעית? מדוע?
- א. אסור, כיון שהוא מוסר לגוי כסף הקדוש בקדושת שביעית.
- ב. למבי"ט ולמהרי"ט מותר - משום שהגוי לא מצווה לשמור את הכסף בקדושת שביעית, וכמו כן הכסף יוצא לחולין אצלו. ולש"י - אסור.
- ג. למבי"ט - מותר לקנות בהבלעה, של"י - מותר גם בלי הבלעה.
- ד. אסור כמו שמפורש בתוספתא, אלא שאם הגוי אומר שהפירות הגיעו מחו"ל אין צורך לבדוק, ומותר לקנות.

20. מדוע אוסר רידב"ז לקנות מיהודי, שאינו נאמן על פירות שביעית, פירות שגדלו אצל גוי?
- א. כי יתכן שליהודי יש גם פירות אסורים.
- ב. משום שכשהפירות מגיעים לידי יהודי חלה עליהם קדושת שביעית למפרע.
- ג. משום שאין מחזיקים ידי עוברי עבירה.
- ד. כי הטעמים שנאמרו לעיל להיתר אצל גוי אינם שייכים כשקונה אצל יהודי.

21. האם צריך לנהוג קדושת שביעית בפירות שהגיעו מחוץ לארץ (יבול חו"ל), כשאינן דרך להבדיל בין פירות אלו לפירות הארץ?
- א. לא, כי איסור מראית עין הוא רק כשאינן אפשרות שיהיה הדבר בהיתר.
- ב. לא, משום שייבול חו"ל מותר בשימוש רגיל.
- ג. כן, אסור לסחור בהם, כיון שיש חשש מראית עין שיחשבו שאלו פירות שהגיעו מהארץ.
- ד. צריך לנהוג בהם קדושת שביעית כיון שהם דומים לפירות רגילים, אבל אין איסור סחורה.

22. איסור אמירה לגוי בשביעית - לאיזה עניין הוא קל משבת, ולאיזה הוא חמור ממנו?
- א. קל - שבת חלה בכל העולם, ושמיטה - רק בארץ ישראל; חמור - השמיטה זהו איסור מתמשך לכן אסורה אמירה לגוי גם ערב השמיטה.
- ב. קל - יתכן שאין איסור אמירה לגוי בדבר שאין חיבים עליו מיתה; חמור - יתכן שיש צווי עשה שהארץ שתשבות, ולכן ישראל צריכים למנוע מגויים לעבוד בשדותיהם.
- ג. קל - בשבת יש צווי גם על שביתת בהמה; חמור - בשביעית יש גם איסורי אכילה, ואילו בשבת יש רק איסור מלאכה.
- ד. קל - שבת חלה מאיליה ואילו שמיטה לא חלה בלי שיספרו את השנים; חמור - בשמיטה האיסור כולל גם גוים שאסורים לעבוד בקרקע ישראל.

- | | |
|-------|-------|
| 1. ב | 12. ג |
| 2. ד | 13. ב |
| 3. א | 14. א |
| 4. ג | 15. ד |
| 5. ב | 16. ד |
| 6. ב | 17. א |
| 7. ג | 18. ג |
| 8. א | 19. ב |
| 9. ד | 20. ד |
| 10. א | 21. ג |
| 11. ג | 22. ב |